Адыгэ макъ

№74 (19588)
2010-рэ илъэс
ГЪУБДЖ
МЭЛЫЛЪФЭГЪУМ и 20

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИIЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

АДЫГЕИР анахь дэгъухэм ащыщ

Урысые Федерацием региональнэ хэхъоныгъэхэмкIэ иминистрэу Виктор Басаргиным тыгъуасэ видеоконференцие зэхищэгъагъ. УФ-м и Президентэу Дмитрий Медведевым унашъоу ышIыгъэм диштэу Хэгъэгу зэошхом иветеранхэу тикъэралыгъо исхэм псэупIэхэр ягъэгъотыгъэным епхыгъэ Iофыгъохэр субъектхэм зэрагъэцакIэрэм ар фэгъэхьыгъагъ. Iофтхьабзэм хэлэжьагъ Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан.

УФ-м и Президент пшъэрылъэу къыгъэуцугъэхэр зэшIохыгъэнхэм пае мы аужырэ тхьамафэхэм субъектхэм Iофышхо зэрашIагъэр Виктор Басаргиным пэублэм къыщиIуагъ. 2005-рэ илъэсым гъэтхапэм и 1-м ехъулIэу чэзыум хэуцогъэ ветеранхэм яфэIо-фашIэхэр зэшIохыгъэнхэм пае шъолъырхэм сомэ миллиард 34-м ехъу федеральнэ гупчэм афитIупщыгъ. Къэралыгъом ипащэ иунашъокIэ федеральнэ законэу «Ветеранхэм афэгъэхьыгъ» зыфиIорэм зэхъокIыныгъэхэр фашIыгъэх. 2005-рэ илъэсым гъэтхапэм и 1-м ыуж учетым хэуцогъэ ветеранхэм псэупIэхэр ягъэгъотыгъэныр ащ къыделъытэ. 2005-рэ илъэсым гъэтхапэм и 1-м ехъулIэу чэзыум хэуцогъэ ветеранхэм япхыгъэ Iофыгъохэр Урысыем исубъект 46-мэ ащызэшIуахыгъах.

Мы лъэныкъомкIэ анахь дэгъоу Iоф зышIагъэхэм Адыгеир ащыщэу Виктор Басаргиным къыгъэнэфагъ, АР-м и Правительствэ ипшъэрылъхэр зэригъэцэкIагъэм осэшхо къыфишIыгъ.

ТхьакIущынэ Аслъан къызэриIуагъэмкIэ, УФ-м и Президент унашъоу ышIыгъэр апэу зыгъэцэкIэгъэ шъолъырхэм Адыгеир ащыщ. 2005-рэ илъэсым гъэтхапэм и 1-м ехъулIэу учетым хэтыгъэ ветеран нэбгырэ 46-мэ псэупIэхэр арагъэгъотыгъэх. Нэужым чэзыум хэуцогъэ ветерани 168-мэ ядокументхэм джырэ лъэхъан Iоф адашIэ, ахэм ащыщэу 32-мэ зэтыгъо хъурэ ахъщэ IэпыIэгъу зэраратыщтыр къызыщиIорэ тхыгъэхэр афагъэхьыгъэх. Мы купым къыхиубытэхэрэм псэупIэхэр ягъэгъотыгъэным пае федеральнэ гупчэм сомэ миллион 53-м ехъу республикэм къыфитIупщыгъ, ау Iофыгъохэр зэкIэ зэшIохыгъэнхэм пае джыри сомэ миллион 45-рэ ищыкIэгъэщт. А мылъкур Адыгеим къыIэкIэхьаным пае АР-м и Правительствэ федеральнэ гупчэм зыфигъэзагъ.

Чэзыум хэуцогъэ ветеран нэбгыри 168-мэ япчъагъэ джыри хэхъон зэрилъэкIыщтыр ТхьакIущынэ Аслъан къыхигъэщыгъ, ахэм псэупIэхэр арагъэгъотынхэмкIэ IэпыIэгъу зэрафэхъущтхэр, тимамырныгъэ фэбэнагъэхэм къатефэрэр зэкIэ афызэшIохыгъэным анаIэ зэрэтырагъэтыщтыр къыIуагъ.

ТХЬАРКЪОХЪО Адам.

ЦIыфхэр регъэблагъэх

Адыгэ Республикэм и Премьер-министрэу М.Къ. КъумпIылым 2010-рэ илъэсым мэлылъфэгъум и 26-м сыхьатыр 11.00-м цIыфхэр ашъхьэкIэ зыгъэгумэкIырэ Iофыгъохэм япхыгъэу регъэблагъэх.

ЧIыпIэу зэIукIэгъур зыдэщыIэщтыр: къ. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 199-р.

Телефонхэу шъузытеощтыр: 52-17-98, 52-19-03.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм

Илъэсыбэ хъугъэу поэзием ылъэныкъокIэ творческэ IофшIэныр зэригъэцакIэрэм, Пшызэ шъолъыррэ Урысыемрэ яхудожественнэ литературэ ихэхъоныгъэ, Краснодар краимрэ Адыгэ Республикэмрэ ятворческэ зэпхыныгъэхэм язегъэушъомбгъун ышъхьэкIэ иIахьышхо зэрахишIыхьэрэм апае Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ фагъэшъошагъ **Зиновьев Николай Александр ыкъом,** Урысыем итхакIохэм я Союз и Правление исекретарь.

Илъэсыбэ хъугъэу шIуагъэ къытэу Iоф зэришIэрэм, Адыгэ Республикэм къэбар жъугъэмкIэ иамалхэм яхэхъоныгъэ иIахьышхо зэрэхишIыхьэрэм ыкIи IэпэIэсэныгъэ ин хэлъэу иIоф зэригъэцакIэрэм апае Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ фагъэшъошагъ **Къыкъ Аслъан Хьазэртал ыкъом,** Шэуджэн район гъэзетэу «Зарям» иредактор шъхьаIэ.

Адыгэ Республикэм и Президент иунашъу

Адыгэ Республикэм ицIыф псэупIэхэр зэтегъэпсыхьэгъэнхэм ыкIи укъэбзыгъэнхэм апае шэмбэт шIыхьаф зэхэщэгъэным фэгъэхьыгъ

Адыгэ Республикэм ицIыф псэупIэхэр зэтегъэпсыхьэгъэнхэм ыкIи укъэбзыгъэнхэм пае:

1. Игъоу афэлъэгъугъэнэу:

1) чIыпIэ зыгъэIорышIэжьыным иорганхэм:

а) 2010-рэ илъэсым мэлылъфэгъум и 24-р шэмбэт шIыхьафэу зэрэщытыщтымкIэ макъэ арагъэIунэу;

б) шэмбэтым изыфэгъэхьазырын зэхащэнэу;

2) Адыгэ Республикэм икъэралыгъо хабзэ иорганхэр, гъэцэкIэкIо хабзэм ифедеральнэ органхэм ячIыпIэ органхэр, организациехэр шэмбэт шIыхьафым хэлэжьэнхэу.

2. Адыгэ Республикэм лъэпкъ IофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адыряIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет шэмбэт шIыхьафыр зэрэкIорэм фэгъэхьыгъэ тхыгъэхэр къэбар жъугъэм иамалхэм къыхаригъэутынхэу.

Адыгэ Республикэм
и Президентэу
ТХЬАКIУЩЫНЭ Аслъан

къ. Мыекъуапэ,
мэлылъфэгъум и 19,
2010-рэ илъэс
N 47

ШIыхьаф яIагъ

Ресторанэу «Мэздах» зыфиIорэм екIурэ дэкIояпIэм иIэгъо-блэгъурэ водоканалым исэмэгу нэпкъырэ укъэбзыгъэнхэм тегъэпсыхьэгъэ шIыхьафыр мэлылъфэгъум и 17-м партиеу «Яблоко» зыфиIорэм и Адыгэ регион къутамэ, футбол клубэу «ЧIыгушъхь» зыфиIорэм ыкIи Мыекъуапэ кушъхьэфэчъэ спортымкIэ и Союз зэхащэгъагъ. Нэбгырэ 30-м ехъу а шIыхьафым хэлэжьагъ. Партиеу «Яблоко» зыфиIорэм ирегион къутамэ ипащэу А. М. ХьапакIэм къызэрэсиIуагъэмкIэ, Урысыем иэколог цIэрыIоу, академикэу Алексей Яблоковым ар фэгъэхьыгъагъ.

ШIыхьафыр пчэдыжьым сыхьатыр 10-м рагъэжьэнэу щытыгъ. А пIалъэр къэмысызэ шIыхьаф зыщашIыщт чIыпIэм сызыIохьэм, Григорьева Лидие Иван ыпхъум ипхъорэлъфитIоу илъэсих зыныбжь Вероникэрэ илъэсибл зыныбжь Виолеттэрэ игъусэхэу скверым сащыIукIагъ. Пчэдыжьыр ошIугъэ, зызэрагъэпсэфырэр зэзгъашIэ сшIоигъоу упчIэ заулэ ахэм ястыгъ.

— Скверым кIэлэцIыкIухэр къэпщэнкIэ оукIытэ, — къэтхьаусыхагъ Лидия Иван ыпхъур. — ТхьамафэкIэ узэкIэIэбэжьымэ, колледжхэм ащеджэхэрэм, студентхэм машинэ из хэкI мыщ Iуащыгъагъ. Мафэ къэс тэ мы скверым тыкъэкIо. Ар заукъэбзым итеплъэ дахэ хъугъагъэ. Ау бэрэ ауцтэу ыкъудыигъэп. Непэ олъэгъу хэкIыр ащ дизы зэрэхъужьыгъэр.

«Пшысэхэм я Гъэхъунэ» щыIэгъэ нымрэ ащ игъусэгъэ ыпхъуитIурэ етIанэ зафэзгъэзагъ.

— ТичIыопс изытет джыдэдэм дэхэ дэд. Ау гукъаор «Пшысэхэм я Гъэхъунэ» хьажъ-быжъым зэрэзэлъиштагъэр ары. Илъэситф фэдиз хъугъэ тэ мы гъэхъунэм тызыкIорэр. ЫпэкIэ ащ къэгъагъэхэр изыгъэмэ, джыдэдэм итеплъэ гур егъэкIоды: чIыр автомобиль щэрэхъхэм аубагъ, чIыгур рагъэжъыкIыгъ, къэгъагъи, уци ащ къыщыкIыжьхэрэп. Сыда ащ фэдэу цIыфыр хьэкIэ-къокIагъэкIэ чIыопсым зыкIыдэзекIорэр? Автотранспортыр сыда гъэхъунэм зыкIырагъахьэрэр? Гъэхъунэм екIурэ гъогум шлагбаум тырагъэуцон фаеу сэлъытэ, армырмэ илъэситф горэкIэ гъэхъунэм иэкологие лъэшэу

(ИкIэух я 2-рэ н. ит).

ШIыхьаф яIагъ

(Апэрэ нэкIубгъом къыщежьэ).

зэIагъэхьан алъэкIыщт, — къыриIолIагъ шIошIэу иIэр сызыдэгущыIэгъэ бзылъфыгъэм. — ПкIэ лъатызэ е экологхэм яобществэ яконтрамаркэкIэ ащ дэхьанхэ фитхэу тэжъугъэшIы. Мы Iофыгъор зыгорэущтэу зэшIотхын фае. ШIыхьафхэр зэрэзэхащэрэр дэгъу, ау ахэм шIуагъэу къакIакIорэр бэп. Сыд фэдизрэ хэкIхэр тыугъоигъэхэкIи, ахэр къэзгъэнэщтхэр джыри къыкъокIыщтых.

Гу тесшIыхьи, ресторанэу «Мэздахэм» екIурэ лъэоим сыдэкIуаеу зесэгъажьэм, ышъхьагърэ лъэоянэхэм санэмысэу сыкъызэтеуцон фаеу хъугъэ. Нахь чыжьэу удэкIоежьышъунэу щытыгъэп. Ащ сыкъехыжьызэ, гъэзетеджэ горэм, джыдэдэм пенсием щыIэм, къэбарэу къысфиIотэгъагъэр сыгу къэкIыжьыгъ. ЫпэкIэ ныбжьыкIэхэр мыщ бэу щызэрэугъоищтыгъэх, щызэIукIэщтыгъэх.

— Сигъунэгъу шъэожъыем къыдеджэрэ пшъэшъэжъые горэ ыгу рихьыгъагъэти, еджапIэм къычIэкIыхэ зэхъум пчыхьэзэхахьэу яIагъэм ыгу зэрэрихьырэр щыриIуагъ. Адрэ пшъашъэм «СыпIыгъэу лъэоим узыдэчъаекIэ, угу сызэрэрихьырэр нафэ къысфэхъущт» къыриIожьыгъагъ.

ЗэрэеджапIэу зэрэщытэу пIоми хъунэу кIалэм иIуагъэ ыгъэцэкIэжьыгъагъ. ИлъэситIу зытешIэм ахэм джэгу ашIыгъ ыкIи ЗАГС ужым мы чIыпIэм къэкIогъагъэх. Джащ фэдэу къэбар дахэ мы лъэоим пылъ. Ащ фэдэ къэбар мымакIэу зэрэщыIэм сицыхьэ телъ. Адэ джы сыдым щыщ хъугъа ар? Къалэм иIэшъхьэтетхэм мы лъэоир агъэцэкIэжьмэ, ныбжьыкIэхэм нахь якIопIэ чIыпIэхэм ар ахагъахьэмэ сыд фэIуагъа?

Лидия Сергей ыпхъум сызыдэгущыIагъэм ыуж илъэс фэдиз тешIэжьыгъ, ау лъэоим изытет зи зэхъокIыгъэ фэхъугъэп. Нахь дэй мыхъугъэмэ, нахьышIу хъугъэп. Зызгъэпсэ-

фыхэрэм садэгущыIэфэ IофтхьабзэУ «Тикъалэ нахь къабзэ, нахь дахэ тшIын» зыфиIорэм изэхэщэн кIэщакIо фэхъугъэхэм ащыщэу химчисткэу «Феникс» зыфиIорэм иIофышIэу Ольга Кокаревар, профессиональнэ лицееу N 1-м истудентхэу Надежда Дарюшинамрэ Виктория Бирюкрэ къыIухьагъэх. ШIыхьафым изэхэщэн фэгъэзагъэхэм ащ хэлэжьэщтхэм апае Iалъэхэр, хэкIхэр зэралъхьащт дзыохэр ыкIи гъомылэпхъэ тIэкIу-шъокIухэр агъэхьазырыгъэхагъэх.

КIэлэцIыкIу-ныбжьыкIэ туризмэм игупчэ иинструкторэу, топографиемкIэ тхылъ заулэ зытхыгъэ Еутых Заурбый Алеут ыкъори шIыхьафым хэлэжьагъ.

— Мы скверым къыщежьэ турист маршрутыбэхэр, ахэр «Пшысэхэм я Гъэхъунэрэ» гъэхъунэ Джашъомрэ апхырэкIых, — къысфиIотагъ Заурбый Алеут ыкъом. — КIалэхэр сигъусэхэу шIыхьафхэм бэрэ тахэлажьэ, хэкIхэр тэугъои, тизэнэкъокъухэмрэ титренировкэхэмрэ чIыпIэ къабзэхэм ащызэхэтщэным фэшI. Сыда зыхэр чIыопсым ащ фэдэу дэеу зыкIыдзэзекIохэрэр, зыдэщысыгъэхэ, машIо зыщашIыгъэ чIыпIэхэр зыкIамыукъэбзыжьыхэрэр, хэкIхэр къызыкIагъанэхэрэр, адрэхэм агу къафимыдэу шIыхьафхэр зыкIызэхащэрэр, чIыпIэхэр зыкIаукъэбзырэр? Мы Iофыгъор зэшIопхын плъэкIыщтэп нытыхэм, кIэлэцIыкIу IыгъыпIэхэм ащылажьэхэрэм, кIэлэегъаджэхэм адэжь Iофыр къыщетымыгъажьэу. Сыда пIомэ ицIыкIугъом щегъэжьагъэу сабыир чIыопсым фэсакъэу едгъэсэн, шIу едгъэлъэгъун фае. ШIыхьафым хэлажьэхэрэр тэрэзэу зэрэзекIохэрэм сицыхьэ телъ, ежь дунаири къытфэупсагъ, ощхылэ мафэхэм ауж шэмбэт мафэр ошIу хъугъэ.

ШIыхьафым хэлэжьагъэхэм хэкIхэр итэкъупIэм арагъэщагъэх, «Пшысэхэм я Гъэхъунэрэ» скверымрэ чIыопсым дэкIэжьыхэрэм фэдэу зэраукъэбзыгъэхэр къахэщэу къытIугушIохэ фэдэу къытщыхъугъ. Ау арэущтэу бэрэ щытыщт шъуIуа?

Валерия ЛОМЕШИНА.

АДЫГЭ БЫРАКЪЫМ сыд мэхьана ептырэр?

Адыгэ хэгъэгум ибыракъ уцышъоу жъогъо пшIыкIутIурэ щэбзэщэ зэблэдзыгъэхэмрэ зытетым республикэм щыпсэухэрэм мэхьанэу ратырэр зэдгъашIэмэ тшIоигъоу нэбгырэ заулэмэ гущыIэгъу тафэхъугъ.

МЭЩФЭШIУ Анзаур, Адыгэкъалэ щыщ:

— ЛIышъхьэхэр зэIукIэхэмэ, къыздикIыгъэ къэралыгъохэр быракъымкIэ къашIэх. Тэ тибыракъ тешIыхьэгъэ жъуагъохэмрэ щэбзащэхэмрэ мэхьэнэ гъэнэфагъэхэр къарэкIых. СишIошIыкIэ, ар къэзыугупшысыгъэм лъэпкъым итарихъ, ишэн-хабзэмэ, тыкъэзыуцухьэрэ дунаим арипхыгъ. Адыгэ лъэпкъ пшIыкIутIумэ яжъуагъохэр быракъым къыхэлыдыкIых. Щэбзащэхэр хъулъфыгъэхэм зэряIэмэ-псымэр къегъэлъагъо. Тызыхэт лъэхъаным быракъыр зэрэщагъэфедэрэм уимыгъэгушIон плъэкIыщтэп. Къэралыгъо мэхьанэ зиIэ быракъым зэрэтефэу удэзекIон фае.

ХЪОДЭ Руслъан, Адыгэ къэралыгъо университетым истудент:

— Адыгэ быракъыр лъэшэу сэгъэлъапIэ. Зэныбджэгъухэу тызэхэтхэм быракъыр зытешIыхьэгъэ щыгъынхэр тиIэх. НэмыкI къалэ тызыкIокIэ, тызэрэадыгэр ащкIэ агъэунэфы. Тищыгъын хэшIыхьагъэм имэхьанэ зэрагъашIэмэ ашIоигъоу къыкIэупчIэхэрэр къахэкIых. ЗэкIэ къэбарэу ащ пылъым сыщымыгъуазэми, анахь шъхьаIэхэр ясIон сэлъэкIы.

НЭПСЭУ Зулим, АР-м финансхэмкIэ и Министерствэ иIофышI:

— Джэгухэм, мэфэкI мафэхэм республикэм ит къэралыгъо учреждениехэм тилъэпкъ быракъ ащыплъэгъущт. Ар тIэтын, тырыгушхон амал зэрэтиIэм осэшхо фэтэшIы. Хэтрэ цIыфи зыщыщыр ыгъэлъэпIэныр лъым хэлъэу къэхъу. Сэ сшъхьэкIэ тиадыгэ лъэпкъи, тибыракъи зэблэсымыхъун мылъкух.

НЭТХЪО Ром, псэолъэшI:

— Быракъым мэхьэнэ гъэнэфагъэ щыIэныгъэм щыраты. Зэо лъэхъаным дзэм ибыракъ къызэриухъумэщтым, пыим зэрэIэкIимыгъэхьащтым пылъых. Тэри тырыгушхоу хэушъхьафыкIыгъэ быракъ тиIэшъ, ишIуагъэ къыдгурыIоу сэлъытэ.

АдэгущыIагъэр ДАУТЭ Анжел.

Зэрагъэмысэхэрэ Iоф къапагъэтэджагъ

Суд приставхэм фитыныгъэу яIэхэр къызыфагъэфедэхэзэ, Адыгеим щыпсэухэу алиментхэмкIэ чIыфэ зытелъ нэбгырэ 37-мэ уголовнэ Iоф къафызэIуахыгъ.

Ны-тыхэм ялъфыгъэхэр «ащыгъупшэжьыгъэхэмэ», ны-тыхэмкIэ пшъэрылъэу яIэр амыгъэцакIэрэмэ, уголовнэ пшъэдэкIыжьыр зэрэдыхэтэу, законым тегъэпсыкIыгъэу пхъашэу адэзекIогъэн фае. Урысыем и УФССП-у Адыгэ Республикэм щыIэм исуд пристав-гъэцэкIакIохэм тызыхэт илъэсым пыкIыгъэ пIалъэм къыкIоцI УФ-м и УК ия 157-рэ статьяу «Сабыйхэм е ны-тыхэм апае нэхъоинчъэу IыгъыпкIэ зэрамытырэр» зыфиIорэм тегъэпсыкIыгъэу уголовнэ Iоф 37-рэ къызэIуахыгъ.

Урысыем и УФССП-у Адыгэ Республикэм щыIэм исуд приставхэм агъэцэкIэрэ Iофыгъохэм а купым хэхьэрэ Iоф мини 3-м ехъу хэлъ. Ау зэкIэми япшъэрылъхэр зэфэдэу зэрамыгъэцэкIэжьырэм ыпкъ къикIэу, чIыфэ зытелъхэм ащыщхэм законым ыгъэнэфэрэ пхъэшагъэм тегъэпсыкIыгъэу адэзекIогъэн фаеу мэхъу. НахьыбэмкIэ ахэм ащыщых мыпсэумылажьэхэр, ешъоным пыщагъэхэр ыкIи IыгъыпкIэмкIэ сомэ минипшI пчъагъэхэр чIыфэу зытелъхэр.

НэмыкI Iофыгъо пстэуми шIуагъэ къамыты зыхъукIэ, аужырэ дэзекIуакIэу агъэфедэрэр уголовнэ Iоф къапыгъэтэджэгъэныр ары. Мыщ дэжьым къыщыIогъэн фае 2008-рэ илъэсым мэзаем и 1-м къыщыублагъэу УФ-м и УК ия 157-рэ статья ыгъэнэфэрэ бзэджэшIагъэр суд приставхэм ядознавательнэ къулыкъу зэхифырэ Iофыгъохэм зэрахагъэхьажьыгъэр.

IыгъыпкIэр зымытыхэрэм пшъэдэкIыжьэу арагъэхьын алъэкIыщтхэм ащыщых шIокI имыIэу сыхьати 180-рэ Iоф ягъэшIэгъэныр, е зы илъэсым нэсэу хабзэм Iоф фягъэшIэгъэныр, е мэзищ пIалъэ иIэу гъэтIысыгъэнхэр.

Урысыем и УФССП-у Адыгэ Республикэм щыIэм ипресс-къулыкъу.

Баскетбол. Апшъэрэ купыр

Дышъэ медальхэр орэшIэтых

Адыгэ Республикэм щытхъур къыфэзыхьырэмэ ащыщых тиспортсменхэр. Мыекъопэ баскетбол командэу «Динамэм» Урысыем изэнэкъокъухэу апшъэрэ купым щыкIохэрэм апэрэ чIыпIэр къащыдихыгъ.

Мыекъопэ «Динамэм» итренер шъхьаIэу, АР-м изаслуженнэ тренерэу Андрей Синельниковыр тибаскетболистхэм афэраз. Воронеж, Нижний Тагил, Маркс, нэмыкI къалэхэм якомандэхэр арых апэрэ чIыпIэр зыхьын зылъэкIыщтэу зэхэщакIохэм алъытэщтыгъэр. «Динамэм» щысэ тепхынэу ешIэкIэ дахэ къыгъэлъэгъуагъ, тиспортсменхэм дышъэ медальхэр къафагъэшъошагъэх. Нижний Тагил, Маркс якомандэхэм, нэмыкIхэми Адыгеим испортсменхэр атекIуагъэх, суперлигэу «Б»-м щешIэнхэу фитыныгъэ къыдахыгъ.

«Динамэм» тыфэгушIо, гъэхъагъэхэм ахигъэхъонэу тыфэлъаIо, идышъэ медальхэр орэшIэтых!

Сурэтым итхэр: щысхэр — **Хьакъунэ Руслъан, Алексей Пепеляевыр, Тыу Георгий, Артем Гапошиныр, Сергей Барсуковыр.** Щытхэр — **Илья Хмара, Александр Степановыр, Сергей Ивановыр, Валерий Кубраковыр, Блэгъожъ Къэплъан, Андрей Долгополовыр, тренер шъхьаIэу Андрей Синельниковыр.**

МэкъэгъэIу

ООО-у «Мыекъопэ такси» зыфиIорэм макъэ къегъэIу жъоныгъуакIэм и 1-м сыхьатыр 19.30-м Лениным иплощадь пхъэдз зэрэщыIэщтымкIэ.

Шъуззэрафытеон шъулъэкIыщт телефоныр: 52-09-36.

ТИКЪАЛЭ — ТИУНЭ

БлэкIыгъэ щытхъум бэрэ тырыкъэищта?

Илъэс зыхыблыкIэ (тIэкIу нахьыбэнкIи хъун) тызэкIэIэбэжьымэ, мы рубрикэр иIэу тигъэзет бэрэ тхыгъэхэр къихьэщтыгъэх. Ахэм янахьыбэм къаIуатэщтыгъэр тикъалэ икъэбзагъэрэ чъыгыбэ ащ зэрэдэтым къызэригъэдахэрэмрэ. КъэшъошIэжьын фае, ныбджэгъу лъапIэхэр, Урысыем ит къалэхэр зызэрагъэнэкъокъухэм, анахь къэлэ къабзэу, анахь къэлэ шхъуантIэу Мыекъуапэ гъэлъэгъон. «Ахалъытэщтыгъэм» зыкIатIорэр ащ изытет тимыгъэразэу къалэр гъэкъэбзэгъэныр зипшъэрылъ къулыкъу зэфэшъхьафхэм телефораупкIыщтыгъ, етIанэ етIэфкIэ ахэр гъэлэжьыгъэхэ зыхъукIэ, урамым итеплъэ зэблихъущтыгъ. Ау арэущтэу зэрэщымытыжьыр хэта зылъэпIэхэм, урамыбгъум аIуиз мэхъу. ЕтIани а машэхэм машинэхэр «зарыпкIэхэкIэ», блэчъынэу игъо имыфэгъэ цIыфхэми, чэухэми, зэкIэ Iэгъо-блэгъум итхэм псы шIоир къатыраупцIэ. Ар зы мафэп, зы мазэп, зы илъэсэп. БлэкIыгъэ илъэсым гъэзетхэм къыхаутыгъагъ къэлэ урамхэр агъэцэкIэжьынхэм пае мылъку шIукIае къатIупщыгъэу. Ау гупчэм, анахь къэлъэгъорэ чIыпIэхэм, зыгорэхэр ащашIэхи, ащ щырэ-

къызэрэхахыгъагъэр, илъэс зэкIэлъыкIохэми а цIэр зэрихьыгъэр. ХьакIэу къакIохэрэми ифэшъуашэу а щытхъур къалэм зэрэфаIуагъэр къыхагъэщыщтыгъ. Ау непэ арэущтэу пIоныр тэрэзыжьэп, мафэ къэси ащ нахь пэчыжьэ тэхъу. Тыгу къео республикэм икъэлэ шъхьаIэу зищытхъу аIощтыгъэм иурамхэм, ащ иIэгъо-блэгъухэм тIэкIу-тIэкIузэ ядэхагъэ зэрэчIанэрэр, шIоим, хэкIым тызэрэзэлъикIурэр.

Къэбзэныгъэ къалэм дэлъыным пае цIыфэу ащ щыпсэухэрэм язэхэшIыкIи, язекIуакIи мэхьанэ иI, ау ахэм язакъоу непэ бгъэмысэнхэр тэрэзыIохъурэп. Арэущтэу тэзыгъаIорэр тэ тызытес урамэу Привокзальнэм, тапэкIэ къалэм иурам шъхьаIэхэм ахалъытэщтыгъэм, непэ изытеткIэ къэднымкIэ тазыщыфытеуагъэхэм ащыщ горэм къызэраIуагъэмкIэ, урам шъхьаIэкIэ алъытэхэрэр щы ныIэп. Тэри къыдгурыIуагъ Iофыр ащ тетмэ, ар урам шъхьаIэхэм ахамылъытэжьырэмэ, тызыкIэдэурэ Iофым къикIын хъатэ зэрэщымыIэр.

Урамэу Привокзальнэм автобус пчъагъэ непэ рэкIо вокзалым къикIэу е ащ екIолIэжьэу. Урысыем ичIыпIэ зэфэшъхьафхэм къарыкIыхэрэри мымакIэу ахэм ахэтых. БлэкIыгъэ илъэсхэу дэгъукIэ бэрэ зигугъу амышIыжьыхэрэм къакIэныжьыгъэ гукъэкIыжьышIухэм ащыщ къызэрэфэбагъэм лъыпытэу рагъажьэти, бжыхьэ уаехэр къежьэфэхэ пчэдыжь къэс урам шъхьаIэу къалэм иIэхэр машинэхэмкIэ къызэратхьакIыщтыгъэхэр.

Пчэдыжьым цIыфхэр жъугъэу ахэм къатемыхьэхэзэ, къэбзэлъабзэу тыдэкIи пхъэнкIыгъэхэу, гур къаIэтэу урамхэр щытыщтыгъэх. Арэущтэу къэбзэныгъэм мэхьанэшхо зыщыратырэ къалэм щыпсэухэрэми макIэ къахэкIыщтыгъэр къызыщыIэкIэхьэрэ чIыпIэм хэкIыр щыритэкъоу.

Тызытес урамым фэгъэхьыгъэу къэпIон хъумэ, аужырэ илъэс зытIум къыкIоцI мыщ тэрэз-тэрэзэу пхъэнкIакIом ипшъэрылъхэр щигъэцакIэу тлъэгъугъэп. Гъогу гузэгум машинэу рыкIохэрэм ащ шIоеу телъыр къытырагъэзыкIышъ, гъогубгъум Iулъы мэхъушъ ары пхъэнкIакIохэм а шъолъыр бгъузэ цIыкIоу бордюрхэм аголъыр агъэкъэбзэнэу зыкIыщцытыр. ЕтIани хэкIыр ахэм къырахьакIынэу, ежьхэм зыгорэм ахьынэу зыми ыIорэп, чIыпIэ-чIыпIэу щаугъоймэ, машинэхэм Iуащыжьыщт. Ау урамыр зыпхъэнкIын фаер зыдэщыIэр тшIэрэп. ЫпшъэкIэ къызэрэщытIуагъэу, хъурэр тфэмыщыIэу зэгъунэгъухэм чIыпIэ зэфэшъхьафыбэхэм, къулыкъу зэмылIэужыгъуабэхэм тафытеуагъ, ау зыхэм ар ямыIофэу, хэкIыр зэрэдащырэм пае ахъщэр игъом аугъоиным фэгъэзагъэхэу къаIуагъ, адрэхэм Iофыр зэхафынэу тагъэгугъагъ, ащ тэ тиIоф хэмылъэу къытэзыIони къахэкIыгъ. ЗыкIуачIэ къыхьыхэрэм е шIоим хэсыным езэщыхэрэм тищагухэм къапэIулъ шъолъырыр тэукъэбзы, хэкIыр Iуащыжьын къодые нахь къэмынэу зэхэтэугъуае. Ау нэжъ-Iужъэу ащ фэдэ амал зимыIэхэр е имыIоф ышIэнэу фэмыер нахьыбэшъ, урамым теплъэ иIэп.

Автомобиль гъогум ыбгъухэмкIэ щызэIукIэрэ ятIэм, пшахъом газонхэм атет уцыр атехьажьыгъ, чIыпIэхэр иIэх бордюрхэр къызыщымылъэгъожьыхэрэри. Зэгорэм а бордюрхэм сантиметрэ 15 — 20-кIэ ашIокIыхэзэ, уцыр тыгъурэр, хэта ащ ыгъэгумэкIырэр? Тыдэ плъэхэра къалэм ипащэхэр? ЗэрэхъурэмкIэ, урамым фэгумэкIын цIыфэу лъэкI зиIэ ащ темыс хъумэ, ар зищыкIагъи, лъыплъэни щыIэп.

Мы зигугъу къэтшIыгъэ гумэкIыгъохэм акIыIу къэхъужьырэр тэр-тэрэу зэшIотхын тымылъэкIыщт Iофыгъоу бэрэ тызэрихьылIэрэр ары. ЗыфатIорэр урамым асфальтэу телъыр чIыпIэ-чIыпIэу иутыгъэу, лъэш дэдэу ар зыщетIысэхыгъэхэри мымакIэу зэрэщытым къыхэкIыкIэ, ощх къещхы хъумэ, тигумэкIхэм къазэрахахъорэр, Iоф тызэрэхафэрэр ары. Вокзалым къыщыригъэжьэнышъ, шIоеу урамым телъыр псым къырилъэсэхыщт, ари имыкъоу, «ливневая канализация» зыфаIорэр урамым зэрэфамышIыгъэм къыхэкIыкIэ, псымрэ шIоимрэ щагу дэхьахьатыжьыгъэхэн фае, зигугъу тшIырэ Привокзальнэ урамыр зытетыгъэм зэхъокIыныгъэ фэхъугъэп. Мыекъуапэ щымыщэу мыщ къыдэхьанэу хъухэрэми агъэшIагъо тиурамхэр хэпшIыкIэу нахь дэй зэрэхъухэрэр. Ау зэкIэ кризисым теплъхьанэу щытэп ныIа, ащ тыхэхьэгъагъэп джыри мы щыкIагъэхэр щыIэхэ зэхъум. Джыри ахэм зэпымыоу ахэхъо. Адэ блэкIыгъэ щытхъум бэрэ тырыкъэищта?

ТшIэрэп Iофым зэхъокIыныгъэ горэ фэзышIынэу щыт къэлэ пащэхэм, ащ фэдэ амал зиIэхэм мы тхыгъэм анаIэ тырадзэщтми, ау арэущтэу мыхъумэ официальнэ шIыкIэм тетэу администрацием зыфэдгъэзэн закъор ары хэкIыпIэу тэ къытфэнэжьырэр.

ЖАКIЭМЫКЪО Аминэт.

2010-р — КIЭЛЭЕГЪАДЖЭМ и ИЛЪЭС

Игъогу дахэ, имурад зафэ

КIэлэегъаджэ — сыдэу ар гущыIэ лъапIа! КIэлэцIыкIум къырыкIощтыр зэкIэ ащ игуфэбагъ зэлъытыгъэр.

К. Д. Ушинский

Вэрэкъо (БрантIэ) Сулимэт ышъхьи, ыгуи, ыIэхэри зэкIэ фабэх, шъабэх, еджэкIо пстэумэ джары игущыIи, инэплъэгъу хьалэли зыкIахахьэрэр.

Уахътэр, уахътэр! Тыгъуасэм фэд апэ дэдэ Игнатьевскэ гурыт еджапIэм ипчъэшъхьаIу Сулимэт елъэбакъуи, IофшIэныр зыригъэжьэгъагъэр. 1978-рэ илъэсым иIоныгъо мазэу гушIогъуабэр бгъэм къыдэзылъхьагъэу, мурад зафэр къыфэзыгъэущыгъэр кIэлэегъаджэм зыкIи щыгъупшэу къыхэкIырэп. Апэрэ урокыр, апэрэ одыджыныр, еджэкIо насыпышIуабэр, ны-тыхэр, нэмыкI цIыфыбэр, кIэлэегъэджэ ныбжьыкIэу лъэгъошIум теуцуагъэр — сурэт дэхэ кIодыехэп, мы зэкIэ, гугъэ иным епхыгъэ щыIэныгъэ тхьагъу.

Апэрэ илъэс 13-м Сулимэт урысыбзэмрэ литературэмрэкIэ класс зэфэшъхьафхэр ригъаджэщтыгъэх, ау иныдэлъфыбзэ адыгабзэкIэ урокхэр аригъэхьынхэм ар кIэхъопсыщтыгъ. Пшъэшъэ гумыпсэф-гумэкIылэм еджапIэм охътабэ щегъакIо, иурокхэр шIэныгъэкIэ ушъагъэхэу щытынхэм имызакъоу, пIуныгъэ мэхьанэу яIэр сыдигъуи кIигъэтхъыным фэкъаигъ. ЫгукIэ зыдэгущыIэжьы, зэупчIыжьы: «ЦIыфыкIэр сыдэущтэу пшIущта, пшъэрылъ гъэнэфагъэхэр ащкIэ зэшIохыгъэнымкIэ сыда шIэгъэн фаехэр?» — еIо, гуетыныгъэ фыриIэу егъэджэн процессыр зэхещэ, егъэпсы.

1988-рэ илъэсым Вэрэкъо Сулимэт адыгабзэмкIэ кружок IофшIэныр я 4 — 8-рэ классхэм ащеублэ. Ащ тешIэгъэшхо щымыIэу, инновационнэ егъэджэкIэ шапхъэхэу Кощхьэблэ районымкIэ Игнатьевскэ гурыт еджапIэу N 10-м чIэлъхэм защигъэгъозэнэу АР-м шIэныгъэмрэ гъэсэныгъэмрэкIэ и Министерствэ иIофышIэу Сытымэ Сарэ къэкIо, Сулимэт икружок IофшIэн зыщегъэгъуазэ, зэхефы, зэфэхьысыжьхэр ешIых. Ащ игъоу зэрилъытагъэм тетэу, факультативхэр я 7 — 11-рэ классхэм тхьамафэм зы сыхьат, яIэ мэхъух. Ежь кIэлэегъаджэми бзэхэмкIэ IэкIэлъ шIэныгъэри, иегъэджэн амалхэри нахь зэкIеугъуаех, ишъыпкъэу, зэрилъэкIэу егъэджэн Iофым егугъу.

1992-рэ илъэсым адыгабзэм изэгъэшIэнкIэ район зэнэкъокъоу кIэлэегъаджэхэм азыфагу щыкIуагъэм Вэрэкъо Сулимэт районымкIэ апэрэ чIыпIэр щиубытыгъ, республикэ зэнэкъокъуми хэлэжьагъ. Мы илъэсым Сулимэт щытхъуцIэу **«Учитель года-92»** ыкIи ащ кIыгъоу, **«Старший учитель»** зыфиIорэ цIэхэр къыфагъэшъошагъэх .

Имурад зафэ гъогу зэригъорыгъэм кIэлэегъаджэм ыгу къыIэтыгъ, икIэсэ сэнэхьатым гухахъо хигъуатэу кIулаикIэхэм яусагъ.

Егъэджэн-пIуныгъэм тегъэпсыхьэпагъэу, фэщагъэу зэрэщытым гу къылъатэ, **1994 — 1996-рэ илъэсхэм** егъэджэн IофымкIэ еджапIэм идиректор иапэрэ гуадзэу агъэнафэ. Игъорыгъоу егъэджэн ыкIи гъэсэкIэ амал зэфэшъхьафыбэ къызэкIэхьэ.

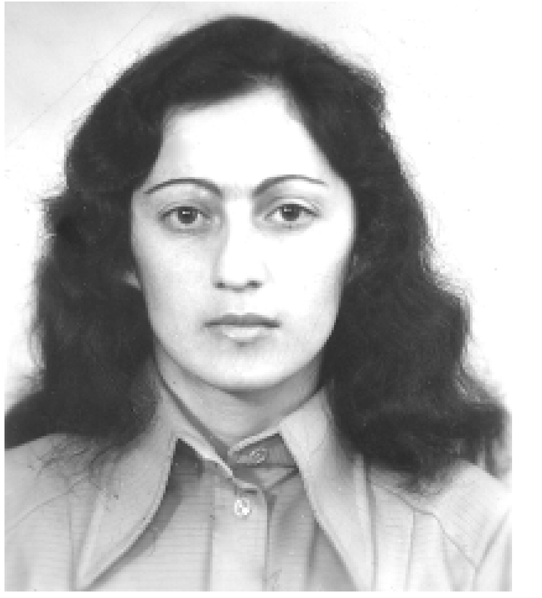

Мыщ дэжьым къыхэзгъэщы сшIоигъу зы лъэныкъо — **1983-рэ илъэсым** БрантIэ Сулимэт унагъо ехьэ, Вэрэкъо лIакъом ащыщ мэхъу, сабыитIу епIу... Ишъхьэгъусэрэ ежьырырэ зызэдэпсэухэрэр илъэс 13 хъугъэу ошIэ-дэмышIэу къиныр къыфэкIо, лIыр малIэ, гощэ сымэджэ хьылъэр ыIыгъын фаеу мэхъу. А зэпстэум япхыгъэу завуч IэнатIэр ежь-ежьырэу егъэтIылъы, ау бэ темышIагъэу еджапIэм ипащэ ыкIи зыхэт коллективыр къыщыгугъхэу ублэпIэ классхэмкIэ директорым иIэпыIэгъоу агъэнэфэжьы, 1997-м къыщегъэжьагъэу 2010-м нэс, непэ къэсыжьэу мы Iофыр щытхъу хэлъэу зэшIуехы, иегъэджэн Iофи дахэу лъэкIуатэ.

Тыдэ къырихыра ащ фэдиз кIочIэ мыухыжьыр кIэлэегъаджэу Вэрэкъо Сулимэт? КъыIуатэрэм сыкIэдэIукIызэ, сэр-сэрэу сызэупчIыжьы, джэуапыри игущыIэхэм ахэсэгъуатэ.

«Пшъхьи, угуи зыфэкIорэ сэнэхьатым Iоф рыпшIэныр насыпыгъ, — къеIуатэ Сулимэт, — мэфакIэ пэпчъ гухэлъыкIэ пэбгъохы ори пшIоигъу — олъыхъо, къэогъоты, зэогъэзафэ, кIэлэеджакIохэм а шIэныгъэ Iатэхэр ахэогуащэх, гурыIогъошIоу афэпшIызэ, ашIогъэшIэгъонынэу бгъэпсызэ. Ежь еджакIохэри мэкIэ-макIэу къыосэх, къыпщэгугъых, къызэIокIых, цыхьэ къыпфашIы, шIэныгъэм кIэхъопсыхэ ыкIи фэщагъэхэ мэхъух».

1993-рэ илъэсыр Вэрэкъо СулимэткIэ илъэс огъул, джащ къыщыублагъэу урыс кIэлэеджакIохэр адыгабзэмкIэ ригъаджэхэ хъугъэ. Бзэр ныбжьи зэхэзымыхыгъэу, зымыгъэфедагъэм Iупчъхьаныр, ебгъэштэныр, ебгъэшIэныр псынкIагъоп, ау пшIоигъомэ, зэраIоу, «кушъхьэри бгъэкощыщт».

Сулимэт ежь ышъхьэкIэ ишIэныгъэхэм зэрахигъэхъощтым ыкIи ахэр къыткIэхъухьэрэ кIэлакIэхэм зэрадигощтым дэшъхьахыгъэп. Урокым хэмыхьэрэ Iофтхьабзэ зэфэшъхьафхэр зэхещэх, бзэмкIэ, культурэмкIэ, литературэмкIэ зэнэкъокъухэм еджакIохэр ахегъэлажьэх. КIэлэегъэджэ дэгъуцIэр къырапэсы, **1997 — 2000-рэ илъэсхэм** АР-м гъэсэныгъэмрэ шIэныгъэмрэкIэ и Министерствэ ищытхъу тхылъхэр къыфагъэшъуашэх. Егъэджэн-пIуныгъэм гъэхъагъэу щишIыхэрэм ыкIи исэнэхьаткIэ амалышIухэр зэрэIэкIэлъхэм апае иеджакIохэм ащыщ нэбгырищым олимпиадэхэм пэрытныгъэр къызэращыдахыгъэм ыкIи кIэлэеджэкIо анахь сэнаущхэр къызэрэхигъэщыхэрэм ахэр атегъэпсыхьагъэх.

2007-рэ илъэсым кIэлэегъэджэ IэпIэIасэм «Адыгэ литературэмкIэ анахь кабинет дэгъу» зыфиIорэ республикэ зэнэкъокъум джыри зыкъыщиушыхьатыгъ ыкIи диплом къыратыгъ.

Мызэу, мытIоу, кIэлэегъэджэ пэрытым иIофшIагъэ ежь Iоф зыщишIэрэ Игнатьевскэ гурыт еджапIэми, Кощхьэблэ район администрациеми диплом, ахъщэ шIухьафтынхэмкIэ хагъэунэфыкIыгъ.

Къуаджэу Блащэпсынэ зылъапсэу, зыгоу, ащ къыщыхъугъэу, щапIугъэу, щагъэсагъэу ыкIи унагъо щызышIагъэу, гъунэгъу къутырэу Игнатьевскэм дэт еджапIэр зиятIонэрэ унэ хъугъэ Вэрэкъо (БрантIэ) Сулимэт джащ фэдэ щыIэныгъэ гъогу дахэ рэкIо. Сулимэт еджапIэм имызакъоу, ежь иунагъуи унэшIо дэгъухэр рилъхагъэх. ИкIалэу Бисльани, ипхъоу Фатими апшъэрэ гъэсэныгъэ аригъэгъотыгъ, щыIэныгъэм дахэу хэуцуагъэх. Фатимэ унагъо ис, илъэситIу зыныбжь пхъорэлъф цIыкIоу Чыназ СулимэткIэ дышъэ папкI.

Гъэпсэфыгъо такъикъыпэхэм бэ шъхьэм щызэблэкIырэр, нэм къыкIэуцожьырэр. Сулимэт непэм фэдэу къешIэжьы, ыгукIэ джыри къызэрэпэблэгъабз икIэлэегъэджагъэу, сэнэхьатыр къыхихынымкIэ щысэшIу къыфэхъугъэ Дэбэгъо Гощнагъо — ымэкъэ гохьи, ишIыкIэ-IокIэ дахи, ипшъэкIэIуакIи щыгъупшэхэрэп; къоджэ гурыт еджапIэр къызеухым инасып къыхьи Сулимэт Адыгэ къэралыгъо кIэлэегъэджэ институтым филологиемкIэ ифакультет чIэхьагъ (а илъэсхэм учIэхьаныр къин дэдагъ), очнэу щеджагъ. Джащыгъум инасыпи зиушхугъ — зэрэшIоигъуагъэу шIэныгъэ лъэныкъуабэмэ алъыIэсыгъ.

ЗэлъашIэрэ шIэныгъэлэжьэу, литературоведэу Шъхьэлэхъо Абу илекциехэр арых Сулимэт анахьэу ыгу нэсыщтыгъэхэр, хапкIэщтыгъэхэр. Илъэситфым къыкIоцI апшъэрэ еджапIэм щигъотыгъэ шIэныгъи, гъэпсыкIэ-шIыкIи егъэджэн IофымкIэ илъэс пчъагъэ хъугъэу джы ежь бзылъфыгъэм къегъэшъыпкъэжьы. Зэгорэм зэхъуапсэщтыгъэ кIэлэегъэджэшхохэм ясатырэ ежьыри гупсэфэу хэуцуагъ.

2002-рэ илъэсым Вэрэкъо Сулимэт ифэшъошэ дэдэу цIэ лъапIэу **«Почетный работник общего образования Российской Федерации»** зыфиIорэр, бгъэхалъхьэри игъусэу къыратыгъ.

Сулимэт егъэджэн IофымкIэ IэкIэлъ къулайныгъэхэм къапкъырыкIызэ, методическэ IэубытыпIэ тхылъитIу **«Здоровьесберегающие технологии на уроках адыгейского языка в русскоязычной школе» (2009)** ыкIи **«Адыгабзэмрэ адыгэ этикетымрэ якIэлэегъаджэхэм апае IэпыIэгъу»** зыфиIорэмэ ыгъэхьазырыгъ.

Мы IофшIагъэхэр еджэным, гъэсэныгъэм, пIуныгъэ дэгъум ахэлъ IэшIугъэр еджакIохэм зэрахэбгощэщтхэм яхьылIагъэх, кIэлэегъаджэхэм яIофшIэн къафагъэпсынкIэщт.

Непэрэ еджакIохэр арых тинеущыр, тикъэкIощт идэгъугъэ-дэхагъи ахэр ары зэлъытыгъэщтыр. Ар зэхишIэзэ, Кощхьэблэ районымкIэ Игнатьевскэ гурыт еджапIэм икIэлэегъаджэу Вэрэкъо (БрантIэ) Сулимэт игухэлъ ин зафэу щыIэныгъэм щыпхырещы, кIэлэцIыкIубэмэ, ныбжьыкIабэмэ агухэм гушIуагъор арелъхьэ. Щэч хэлъэп ащ фэдэ кIэлэегъаджэм ишIу зэрэбэгъоощтым, ежь ыцIи лъагэу зызэриIэтыщтым.

***МАМЫРЫКЪО** Нуриет.*

Сурэтым итыр: **Кощхьэблэ районымкIэ Игнатьевскэ гурыт еджапIэу N 10-м икIэлэегъэджэ пэрытэу Вэрэкъо (БрантIэ) Сулимэт.**

НЫБДЖЭГЪУХЭМ ЯГУЩЫI

Гъэсагъэ ыкIи цIыфышIу

КIэлэгъу-ныбжьыкIэгъум иIэшIугъэ, илъэпIагъэ хэти ыгу къызэринэрэр къешIэкIыгъэгъэ цIыфхэр, гъусэ-готэгъоу иIагъэхэр ары.

Тэри, пшъэшъэ ыкIи кIэлэ куп дахэу 1973-рэ илъэсым Адыгэ къэралыгъо кIэлэегъэджэ институтым филологиемкIэ ифакультет иадыгэ отделение чIэхьагъэхэм псынкIэу зэщыщ тыхъугъагъ.

«Цу хъущтыр шкIэзэ къэошIэ» зэраIоу, нэбгырэ пэпчъ ишэн-гъэпсыкIэкIэ сурэтышIугъэ гъэчъыхьагъэм фэдагъ: паги, дахи, Iуши, шэнышIуи, цIыф псынкIи, гукIэгъуи, гумыпсэфи, шэн пыти, акъылышIуи, сэнаущи, Iугъэ-шIыгъи, шIыкIэ закIи — узыфаер къытхэбгъотэщтыгъ. Нэбгырэ 25-м игукIэгъу инкIэ, игуIэлэгъэ хьалэлыгъэкIэ, иIэдэбкIэ къахэщыщтыгъ тигруппэу, тилэгъоу, къыдеджэу БрантIэ (Вэрэкъо) Сулимэт.

Типшъэшъэгъу хъупхъэ тэ илъэситфым дгъашIоу, къытпэблагъэу СимэкIэ теджагъ.

НэпцIэ-пэпцIэ шъхьац тIыргъо дахэу, Iэпс-лъэпс псынкIэу, гулъытэ чанэу Симэ щытыгъ. ИныбжьыкIагъэ емылъытыгъэу, ныр быным зэрэфэгумэкIэу, зэкIэ къыдеджэхэрэм ыгукIэ афэщагъэу ыкIи сыдигъуи афэгумэкIэу щытыгъ. ГъэшIэгъоныр пшъашъэм къыгот цIыфыр къыухъумэ, ыгъэдахэ ренэу зэрэшIоигъуагъэр ары.

Еджэн закъор зэрэригъэкъурэр арымырэу, цIыфым кIэгуIыщтыгъ, кIэхъопсыщтыгъ.

Зы общежитием ыкIи зы унэ узэдисымэ, цIыфым хэлъ шэнхэр нахь къыпфэнафэх. Шхагъэри — мышхагъэри, сымаджэри — мысымаджэри, зафэри — мысэри Симэ ышIэщтыгъ, бэ иакъыл зытефэу, ынаIэ зытетыгъэр. Къэрар зэрэхэлъыр пшIэщтыгъэ.

КъызэрэтIуагъэу, типшъэшъэгъу зэкIэ фэлъэкIыщтыр дэгъоу зэригъэцакIэщтым пылъыгъ — пщэрыхьанымкIи, унэ зэIухынымкIи, чэщ еджэн щысынымкIи зи къытенэщтыгъэп. Ау бгъэшIагъо икъоу, экзамен тыгъор къызысырэм, зы щынэ, зы щтэ такъикъыпэм зэлъиубытэуи щытыгъ, зэнкIащэу зэрэщытыгъэм сенэгуе ар епхыгъагъэкIэ. Экзаменыр «дэгъукIэ» ытыгъэу къызычIэкIыжьырэм, игъэпсыкIагъэм ежь-ежьырэу зэтеутэу ыгъэщхыжьыщтыгъэ.

ЗэкIэ группэм исхэм афэгумэкIэу, хэти экзаменыр етыфэ ежэщтыгъэ, къэтыщтыгъэ.

Илъэсхэр псэу мачъэхэба, практикэр къызэсым, анахьэу къэнэфагъэр кIэлэегъэджэ сэнэхьатым тегъэпсыхьагъэхэр ыкIи ебгъукIощтхэр арых.

БрантIэ СулимэткIэ практикэр зыушэтыпIэ къодыягъэп, гушIогъо иныгъ, мэфэкIыгъ. Имафи, ичэщи зэпыдзагъэу, итхэни, игупшысэни агъэтхъэу а мазэхэр кIуагъэх, ыгу хэхъуагъ, зиштагъ.

(ИкIэух я 5-рэ н. ит).

ЦIыфхэм IэпыIэгъу афэхъугъэным фэгумэкIых

Мы аужырэ илъэсхэм тиреспубликэ ит къуаджэхэм Адыгэ Хасэм икъутамэхэр зэращызэхащэхэрэр шIукIэ афэплъэгъунэу щыт. Ахэм зыкIэ ащыщ Джэджэхьаблэ щыщхэу Мыекъуапэ дэсхэм яхэсэ къутамэ. Мыр зызэхащагъэм тешIагъэр мыбэми, Iофыгъо макIэп зэшIуахын алъэкIыгъэр. Лъэпкъыр зыгъэгумэкIырэ лъэныкъохэм ащ хэтхэр адэлажьэх.

Мы хасэм ипащэу Нэхэе Аслъан Андзаур ыкъом къызэрэтиIуагъэмкIэ, общественнэ организациеу «Адыгэ Хасэр» зыдэлэжьэрэ Iофыгъохэр ары мыхэми анаIэ зытырагъэтырэр. Ахэм ащыщых адыгэ шэн-хабзэхэр къызэтегъэнэжьыгъэнхэр, къыткIэхъухьэрэ ныбжьыкIэхэм яныдэлъфыбзэ икъоу ягъэшIэгъэныр ыкIи еджапIэхэм адыгабзэмкIэ сыхьатхэр нахьыбэу ачIэлъхьэгъэнхэр, еджапIэхэм ачIэс кIэлэцIыкIухэм илъэс къэс япчъагъэ нахь макIэ зэрэхъурэм къызыдихьырэ гумэкIыгъохэр зэшIохыгъэнхэр, сабыеу къэхъухэрэм япчъагъэ къэIэтыгъэным пае ныбжьыкIэхэм щыIэкIэ амал дэгъухэр ягъэгъотыгъэнхэр, нэмыкIыбэхэри.

— Хэсэ къутамэр зыкIызэхэтщагъэр амалэу, кIуачIэу тиIэхэмкIэ Iофыгъоу къэуцухэрэм язэшIохын тыдэлэжьэнэу ары, — еIо Аслъан. — Зыщылэжьэнхэ цIыфхэм ядгъэгъотынымкIэ, ныбжьыкIэхэм нахьыбэу къуаджэхэм къагъэзэжьэу гъэпсыгъэнымкIэ хэкIыпIэ зэфэшъхьафхэм талъыхъунэу ары мурадэу зыфэдгъэуцужьырэр.

Аслъан къызэриIуагъэмкIэ, хэсэ къутамэр зылажьэрэм къыщегъэжьагъэу Iофыгъо зэфэшъхьафхэр зэшIуахынхэ алъэкIыгъ. Ау анахь Iофыгъо шъхьаIэу къыхигъэщырэр джырэблагъэ АР-м и Премьер-министрэу КъумпIыл Муратэ зыIуагъакIи, бэшIагъэу джэджэхьаблэхэр зыгъэгумэкIыхэрэ Iофыгъохэм язэшIохын зэратегущыIагъэхэр ары. ЗэIукIэгъур зэрэкIуагъэр Нэхэе Аслъан къытфиIотагъ.

— ЧIыпIэ зыгъэIорышIэжьыным ищыIакIэ епхыгъэ гумэкIыгъохэр, номерхэу 41-рэ ыкIи 131-рэ зытетхэ федеральнэ законхэм районхэм аратыжьыгъэ фитыныгъэхэр зыфэдэхэр зэхэтфыхэмэ тшIоигъоу АР-м и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан письмэ фэттхыгъагъ, — къеIуатэ Аслъан. — Джэуап къытатыжьи, бэмышIэу АР-м и Премьер-министрэу КъумпIыл Муратэ тыригъэблэгъагъ. Тэ тилIыкIо куп хэтыгъэх къоджэ ефэндэу Хъут Хъызыр, Джэджэхьэблэ къоджэ псэупIэм ипащэу Уджыхъу Алый, тикъоджэгъухэу, предпринимателэу Тыгъужъ Валерэ, Мыгу Хъызыр, АР-м мэкъу-мэщымкIэ и Министерствэ иIофышIэу Чэтыжъ Аслъан ыкIи сэры. КъумпIыл Муратэ дахэу къытпэгъокIыгъ, тызыгъэгумэкIырэ Iофыгъохэм къакIэупчIагъ. Ащ фэтIотагъ районым чIыгоу илъи, мыкощырэ мылъкоу итыри зэкIэ муниципальнэ образованием зэрэратыжьыгъэхэм къыхэкIэу, чIыгур зэрагъэзекIощтымкIи, мыкощырэ мылъкур зэрагъэпсэолъэщтымкIи къоджэ псэупIэхэм адэсхэм ямыупчIыжьхэу районым ипащэхэр зэрэфаеу зэрэзекIохэрэр. Тэ тызыфаер хабзэм къызэрэдилъытэу къоджэ псэупIэхэм къатефэрэр къаратыжьынэу ары. Псэуалъэу итхэр ащэми цIыфхэм ашIэрэп. Ащ пае Премьер-министрэм телъэIугъ цIыфхэмрэ муниципальнэ образованиехэмрэ фитыныгъэу яIэхэр зыфэдэхэр къытфызэхифынэу.

Ащ тетэу зыкIэхъурэмкIэ КъумпIыл Муратэ яупчIыгъ районым къикIыгъэ пащэхэм. Ахэм къаIотагъ чIыгоу, мыкощырэ мылъкоу колхозым иIэр районым фэкIонэу зэрэхъугъэр. КъызэраIуагъэмкIэ, колхозэу «Октябрэр» зызэхэзыжьым, «Рассвет» ыцIэу организацие горэ зэхащэжьыгъагъ. Нэужым ар «банкрот» хъуи, цIыфмэ илъэс пчъагъэм ахъщэ аратын амылъэкIэу чIыфэшхохэр къытефагъэх. ЕтIанэ мы организациер районым ыщэфыжьи, цIыфхэми яахъщэ аратыжьыгъ. Ащ къыщегъэжьагъэу хабзэр амыукъоу, мы организациер ащэнымкIэ фитыныгъэхэр яIэхэу тхылъхэр къытагъэлъэгъугъ. Джащыгъур ары мы Iофым изытет ишъыпкъагъэ къызытшIагъэр, ыпэкIэ ащ фэдэ къэбар пылъми тшIагъэп.

Районым къикIыгъэ пащэхэм къызэраIуагъэмкIэ, чIыгур зылэжьынэу къырагъэблэгъэгъэ инвесторым хьамэр ращагъ. Адрэ къэнэгъэхэ гаражымрэ мастерскоимрэ къэдгъэнэжьыхэ зэрэтшIоигъор зятэIом, «Мыхэр зэкIэ тэ тщэфыгъэхэшъ, ыпкIэ хэмылъэу къызэкIэдгъэкIожьын тлъэкIыщтэп»,— къытаIуагъ. «Чылэм дэсхэм мы псэуалъэхэр ащэфыжьы, агъэлажьэ ашIоигъомэ, нахь пыутэу къяшъущэжь. Мафэ къэс мыхэр зэбгыратхъын нахьи, цIыфхэм федэ афэхъумэ нахьышIу», — къариIуагъ Премьер-министрэм. Ащ ыуж чIыгум иIоф тытегущыIагъ. Бэджэндэу атырэ чIыгум къыкIэкIорэ ахъщэр зыдакIорэр зэрэтымышIэрэр Премьер-министрэм етIуагъ. Аущтэу зыкIэхъурэмкIэ КъумпIылъ Муратэ район пащэхэм къяупчIыгъ. ЧIыгумкIэ бэджэндыпкIэу къаIахырэр (ар сомэ 351-рэ мэхъу) зэрэмакIэр КъумпIыл Муратэ къыхигъэщыгъ. Джыдэдэм уасэу щыIэр сомэ миным къехъу. Мы илъэсыр имыкIызэ, мэкIэ-макIэу ар сомэ миным нагъэсынэу къариIуагъ. Аущтэу зыхъукIэ, чIыгум къыкIэкIорэ хьакъулахь базэм ызыныкъор цIыфхэм къафэнэжьыщт, адрэ къэнагъэр районым IэкIэхьащт. Джыдэдэм чIыгу гектар минищ фэдиз колхозым иI, паеу иIэр минитIу мэхъу, колхозым иеу къэнагъэр гектар мин Iэпэ-цып. Бэджэнд уасэм къызыхахъокIэ, чылэм сомэ миллион фэдиз къыдэнэнэу щыт. Ащ фэдэ зыхъукIэ, зыгорэущтэу зиIыгъыжьын, зыгорэми ишIуагъэ ригъэкIын ылъэкIыщт. Ари хъунэу тыхэплъагъ.

Ащ ыуж «Джыри сыда шъузгъэгумэкIырэр?», — ыIуи Премьер-министрэр къызытэупчIым, Джэджэхьаблэ дэт сымэджэщым иIоф фэтIотагъ. Ащ дэжьым АР-м псауныгъэр къэухъумэгъэнымкIэ иминистрэу Нэтхъо Разыет сымэджэщыр зыкIызэфашIыжьырэмкIэ джэуап къыритынэу иупчIэ фигъэзагъ.

Ащ къызэриIуагъэмкIэ, къоджэ псэупIэм нэбгырэ мини 3-м нахь макIэ исы хъумэ, хабзэм зэригъэнэфагъэмкIэ, сымэджэщ дэтынэу щытэп. Къоджэ псэупIэм цIыфэу дэсыр нэбгырэ миным къехъу ныIэп. Правительствэр къызыддемыIэкIэ, сымэджэщри, врачэу ащ Iоф щызышIэщтхэри пфэIыгъыщтхэп. Нэтхъо Разыет къызэриIуагъэмкIэ, зы «IэпыIэгъу псынкIэ» къуаджэм къыдагъэнэнышъ, сымаджэхэр районым ащэхэзэ ашIынэу ары.

Мыщ дэжьым тичылэ ефэндэу Хъут Хъызыр къэтэджи къыIуагъ Пэнэжьыкъое сымэджэщым пIэкIор 56-рэ нахь зэрэчIэмытыр, тэ тикъоджэ псэупIэ хэхьэрэ чыли 4-р ащ зыхэхъожьыкIэ, пIэкIор чIыпIэхэр зэрафимыкъужьхэрэр ыкIи ошIэ-дэмышIэу къэсымэджагъэр чэзыум хэтынэу зэрэщымытыр. Нэужым КъумпIыл Муратэ мы илъэсым къэхъугъэхэмрэ зидунай зыхъожьыгъэхэмрэ япчъагъэ зыфэдизым къыкIэупчIагъ. Илъэсым къыкIоцI зэкIэмкIи нэбгыри 10 нахь къызэрэмыхъугъэр, ау нэбгырэ 26-рэ фэдизмэ ядунай зэрахъожьыгъэр етIуагъ. Къэхъурэм нахьи зидунай зыхъожьырэмэ япчъагъэ нахьыбэу ныбжьи цIыфышъхьэ пчъагъэр мини 3-м кIэхьан зэримылъэкIыщтыр къыгурыIоу, амал горэ иIэмэ сымэджэщыр къэгъэнэжьыгъэн зэрэфаемкIэ Премьер-министрэм Нэтхъо Разыет унашъо фишIыгъ.

— КIэлэцIыкIу IыгъыпIэмкIэ шъуиIофхэр сыдэу щытых? — ыIуи нэужым къэупчIагъ Премьер-министрэр.

— ТиIэп,— етIожьыгъ ащ.

Район администрацием ипащэ мы IофыгъомкIэ зызыфегъазэм, къыриIуагъ кIэлэцIыкIу IыгъыпIэм ипроект зэрэзэхагъэуцорэр.

ТIо зэтет сымэджэщэу Джэджэхьаблэ дэтым пIэкIор 25-рэ нахь чIэтэп. Джар тIоу агощынышъ, зы бгъумкIэ кIэлэцIыкIу IыгъыпIэу, адрэмкIэ сымэджэщэу тшIын гухэлъ зэрэтиIэм Премьер-министрэр щигъэгъозагъ район администрацием ипащэ. Нэжъ-Iужъэу къуаджэм дэсхэм тащэгугъы мы етхыжьэгъэ IофымкIэ пэрыохъу къытфэмыхъунхэу, кIэлэцIыкIу IыгъыпIэр зэрэтищыкIагъэр зэхашIыкIынэу. Сыда пIомэ икIэлэцIыкIу IыгъыпIэм езытыщт нэбгырэ 68-рэ непэ къоджэ псэупIэм дэс. Сабый цIыкIумэ бырсыр къапыкIынэу щытэп.

ТизэIукIэ икIэухым зыгъэIорышIэжьыным иорганхэм Iоф адэшIэгъэнымкIэ Комитетым ипащэу зэIукIэгъум хэлэжьэгъэ Атэжьэхьэ Заурдин къытиIуагъ электричествэр нахь макIэу зыгъэстырэ остыгъэхэр къоджэ псэупIэм хэхьэрэ чылэгъуиплIыми апае къызэрэтатыщтхэр.

Нэхэе Аслъанэ тигъэзет къызфигъэфедэзэ, АР-м и Премьер-министрэу КъумпIыл Муратэ дахэу къазэрапэгъокIыгъэмкIэ ыкIи зыфэкIогъэхэ Iофыгъом нахьи нахьыбэ къазэрафигъэкIотагъэмкIэ лъэшэу зэрэфэразэхэр риIожьы шIоигъу. Джащ фэдэу, мы IофыгъомкIэ зишIуагъэ къязыгъэкIыгъэхэу Теуцожь районым инароднэ депутатхэм я Совет идепутатэу Блэгъожъ Арамбый, общественнэ организациеу «Адыгэ Хасэм» итхьаматэу Хьэпэе Арамбый, мы хасэм хэтхэу Чэтыжъ Аслъан, Нэгъуцу Аслъан, Шъхьэплъэкъо ГъучIыпс, нэмыкIхэми «тхьашъуегъэпсэу» ареIо.

КIАРЭ Фатим.

Сурэтым итыр: **Нэхэе Аслъан.**

Гъэсагъэ ыкIи цIыфышIу

(Я 4-рэ нэкIубгъом къыщежьэ).

КIэлэегъаджэмкIэ анахь мэхьанэ зиIэр ыгу еджакIохэм афэгъэзэгъэныр, ахэм яжьыкъащэ сыдигъуи зэхишIэныр, рэхьатэу, гупсэфэу шIэныгъэхэр аритыныр, ны-тыхэм зэпхыныгъэ адыриIэу, къыздыригъаIэхэзэ, еджакIохэр шIэныгъэ лъагъом рищэнхэр ары. Ащ фэдэ егъэджэкIэ ыкIи пIуныгъэ амалхэр зэрэIэкIэлъхэр практикэм къыщыублагъэу, иапэрэ илъэс IофшIэгъухэм къащынэфагъ.

«Гъогум утемыхьэзэ, гъусэшIы» аIо. Илъэси 5-м тызызэдеджэм, тащыщ нэбгырэ пэпчъ БрантIэ Сулимэт ицIыфыгъэ зэфагъи, ищыIэныгъэ гуетныгъи, имыпшъыжь гумыпсэф чаныгъи зэхэтшIагъ.

Пщыгъупшэнэу щытэп ар хыеу, хьалэлэу зэрэгъэпсыгъагъэр. Сессие лъэхъаным тащыщ горэм зыфэе е тефэрэ оценкэр къыфамыгъэуцугъэмэ, гумэкI хафэщтыгъэр Сим, апэрэ шIулъэгъу плъыр-стырым рилъэсэжьагъэм икъотэгъуушъыекIуагъэр, шыпхъум фэдэу, Сим.

IофымкIэ хъупхъэу зэрапIугъэри гъуащэщтыгъэп, колхозым тыдэIэпыIэнэу тызащэкIэ, пшъашъэр машIом фэдагъ. Общежитие унэу тызэрысыри шъузышIу зэрэзэIуимыхынэу, зэримыгъэкъэбзэнэу тыфэсакъэу тигъэIыгъыгъэ. Зэхэт уплъэкIокIэ комиссием игъоу зэрилъытагъэу, **«Щысэ зытырахырэ унэр»** зыфиIорэ щытхъуцIэр зэрыт тхьапэу къытфагъэшъошагъэри пчъэм пылъэгъагъ.

Арышъ, къыддеджагъэу, тиныбджэгъу дэдэу Вэрэкъо (БрантIэ) Сулимэт ыгукIэ икIэсэ сэнэхьатэу, кIэлэегъэджэн Iофыр кIэзыгъэнчъэу илъэс пшIы пчъагъэм зэригъэцакIэрэм, иурокхэр, урокым хэмыхьэрэ сыхьатхэр, еджапIэмкIэ Iофтхьэбзэ зэфэшъхьафэу зэхищэхэрэр купкI дэгъу яIэу, кIэлэеджакIохэр егъэджэным кIэзыгъэгушIухэу, щыIэныгъэр шIу языгъэлъэгъухэу зэрэщытхэм тырэгушхо.

ШIоу ылэжьырэм епэсыгъэ щытхъур къыIукIэнэу фэтэIо, тежэ.

Деджагъэхэу,
иныбджэгъухэу — усакIоу ЛIЫХЭСЭ Мухьдин,
АР-м культурэмкIэ и Лъэпкъ гупчэ ипащэу ШЪХЬЭЛЭХЪО Свет, мы гупчэм иIофышIэ шъхьаIэу БЭГЪУШЪЭ Разыет,
журналисткэу МАМЫРЫКЪО Нуриет.

СИКIЭЛЭГЪУМ СЫЗЭРИХЬЫЛIАГЪЭХЭР

СЩЫГЪУПШЭЩТХЭП

1941-рэ илъэсым Гъобэкъоее еджапIэр къэсыухыгъэу, зэлэгъу кIалэхэу хьаблэм дэсхэм тызэгъусэу колхоз губгъом Iоф щытшIэнэу едгъэжьэгъэ къодыеу Хэгъэгу зэошхор къежьагъ. Советскэ Союзыр цIыф лъэпкъ зэфэшъхьафыбэ зэрэхъурэм фэшI псынкIэу пштэн плъэкIынэу Гитлер къышIошIыгъ. Ау ежь зыфитIыжьыгъэ машэм ифэжьыгъ. ЦIыф лъэпкъхэр зыч-зыпчэгъухэу пыим пэуцужьыгъэх ыкIи ар зэхакъутагъ.

ТекIоныгъэшхор къызыдахьыгъэр шIэхэу илъэс 65-рэ хъущт. Ащ ипэгъокIэу сыгу къэкIыжьырэр къэстхыщт. Заор къежьагъэми амышIэу тиколхоз цIыкIоу «10 лет Адыгеи» зыфиIощтыгъэм хэт хъулъфыгъэхэр щэмэджкIэ мэкъу еохэу, зэрэгъэчэфхэу хэтыхэзэ, щэджэгъуашхэри къэмысыгъэу, къоджэ Советым Iут Iофтабгэр шым тесэу Iоф зыщашIэрэм повесткэхэр къафихьыгъэх ыкIи къариIуагъ псынкIэу Советым къекIолIэнхэу. Щэмэджыр чIэзыдзыгъи къахэкIыгъ, ытамэ телъэу къежьэжьыгъи ахэтыгъ. Кухэр псынкIэу къызэкIашIэхи, нахьыбэр къуаджэм къэкIожьыгъ. Тэри ку ужым титэу тыкъэчъэжьыгъ.

Щэджэгъоужым къоджэ Советым ку зэкIэшIагъэу бэ Iутыгъэр, цIыфхэри Iуизыгъ. Бзылъфыгъэхэр гъыщтыгъэх — бырсырыгъ. Джаущтэу хъулъфыгъэу дэсыр мэфи 3 — 4-кIэ къуаджэм дащыхи, бзылъфыгъэхэмрэ тэщ фэдэ кIэлэ Iэтахъохэмрэ колхоз губгъор зылэжьынэу къэнагъэхэр.

1942-рэ илъэсым ишышъхьэIу мазэ фэбагъэ. Дзэ Плъыжьыр къызэкIакIозэ, тичылэ чэщым красноармейцэу къыдэхьагъэр мэкIагъэп. Тэ тадэжькIэ Теуцожьыкъомэ яунэ штабыр чIэтыгъ, ащ ипащэр нэгъой кIэлэ тхъоплъ ищыгъэу, шъхьац дэхэшхо телъэу, цIыфышIоу щытыгъ. Штабыр зычIэтыгъэ унэм исыгъэх ныо цIыкIоу Къарэр, ащ ыпхъоу Чэбэхъан, янысэу Аминэт. ПщэрыхьапIэри а щагум дэтыгъ. Ныом чэтэу, тхьачэтэу иIэр зэкIэ аригъэшхыгъ, ежь икIали мыхэмэ афэдэу зыгорэм зэрэщыIэр къыдилъытэзэ. А ныом ышIагъэр залъэгъум сэ сяни, тигъунэгъухэу Нэгые, Нахъо чэтхэр аукIыгъагъэх. Ар агъэшIагъощтыгъ командирэу ахэтхэм. ПщэрыхьакIоу яIагъэр Пашковскэм щыщэу къычIэкIыгъ, ащ Чэбэхъанрэ инысэу Аминэтрэ деIэщтыгъэх. Адыгэ шхынхэр афашIыщтыгъ. Тэри ренэу тырягъусагъ, яшыхэр Пщыщэ щыдгъэпскIыщтыгъэх. НэIуасэ къытфэхъугъэхэу, лейтенантым Андрей Иванович, адрэ старшэ лейтенант кIэлэ чэфым Иван Иванович аIоти яджэщтыгъэх. Джаущтэу тыкъыращэкIэу мэфэ заулэрэ дэсыгъэх. ДэкIыжьынхэ зэхъум IаплIкъорэгъэу тхэкIыжьыгъагъэх.

Ахэр зыдэкIыжьыгъэхэр мэфитIу хъугъэу нэмыц карательнэ отрядыр къыдэхьагъ. Теуцожь Уцужьыкъоу Совет тхьамэтагъэр сымаджэу щылъыти, зи раIуагъэп. ВЛКСМ-м ихэку комитет исекретарыгъэу Чэсэбый Пыикъо чылэм къыдэнэгъагъ партизанхэр зэхищэнэу пшъэрылъ иIэу. Ар а мафэм IофышIэ адэкIуагъэу коцыр аупкIэщтыгъ. Ащ дэжь кIохэ зэхъум, лIымэ раIуагъ мэзым хэхьажьынэу, ау ар къафидагъэп Пыикъо. «Сэ сыхэхьажьымэ сишъуз-кIалэхэр, сшынахьыжъ аукIыщтых», — къариIогъагъ. Пыикъо аубытыгъ. Ащ Теуцожь Махьмуди игъусэу нэбгыритIур Пэнэжьыкъуае ащагъэх. Шэндыкъо мэз машэр щарагъэтIи, Пыикъо щаукIыгъ, Махьмудэ аIэкIэкIыжьи партизанэу хэтыгъ. Псаоу заом къыхэкIыжьыгъагъ. Джар икIодыкIэу Чэсэбый Пыикъо кIодыгъэ, ихьадэ къащэжьи, тикъэхалъэ далъхьажьыгъагъ. Ишъузрэ ипшъэшъэ цIыкIурэ бэрэ Гъобэкъуае дэсыгъэх, етIанэ Пэнэжьыкъуае кIожьыгъагъэх. Пшъашъэр дэгъоу еджагъ, гурыт еджапIэм идиректорэу къалэу Псыфабэм дэсыгъ.

Тикъуаджэ нэмыцыдзэр къыдэхьагъэп, зауи щыкIуагъэп. Ау румын дзэкIолIхэр къыдахьэхэти, чэт-тхьачэтхэр аугъоищтыгъэх. Апэдэдэ нэмыц дзэкIолI шъуашэ щыгъэу тигъунэгъу Шъынэхъо Сулэ къыдэхьэгъагъ. Ащ дэжь бэ кIогъагъэр, къэбархэри къафиIотагъ. Къалэу Мыекъуапэ тидзэкIолI гъэрхэр зыдэсхэ лагерэу дэтыгъэм тичылэ кIалэу Iэшъынэ Даудэ къыдищыжьи, джар игъусэу къэкIогъагъ. Сулэ къариIогъагъ: «Сэ амал симыIэу мы нэмыц шъуашэр сщыгъ, ау щэ закъуи афизгъэкIыгъэп. Делагъэ шъумышIэ, шъуагомыхь, бэрэ пэмылъэу Дзэ Плъыжьым къыгъэзэжьыщт, Совет хабзэр зыгъэкIодын щыIэп». ЫшнахьыкIэу Ерэджыбэ къыфигъэпыти, полицием хигъэхьэгъагъэп. 1943-рэ лъэсым нэмыцхэр зэкIэкIожьыхэ зэхъум, Сулэ къуаджэм къыдэхьажьи, ежьэжьынхэу Iалъмэкъхэр зыгъэхьазырыгъэ лIыжъ купым къариIуагъ: «КъэкIожьыхэрэр тикIалэх, шъо хэт шъурищыкIагъ? Арышъ, сежьэжьыгъ ыIоу псыхъом икIынэу къуашъом къыIухьэрэр сыукIыщт». КIэрахъоу голъыр къаригъэлъэгъугъагъ. Джащ ихьатыркIэ нэгырэ 20-м ехъу зыми кIуагъэхэп, ыужым зэкIэри Сулэ фэрэзагъэх.

Загъэбылъи зэшитIоу Исмахьилэрэ Махьмудэрэ ежьэжьыгъэхэу къутырэу Лениным Сулэ ащыIукIи, къафэгубжи, Щэбэнэхьаблэ паромым къыIуищэхи къыгъэкIожьыгъагъэх. Джаущтэу Сулэ зекIуагъэ, ау илъэс 25-рэ тыралъхьи Сыбыр исыгъ, амнистием къыхафи къэкIожьыгъагъ.

Джащ фэдэу Хьалэщтэ Мэдини псэугъэ. Гъобэкъуае щыщхэу нэбгырэ 22-рэ спискэ ашIыхи, аукIынхэу карательнэ отрядым ратынхэу заIом, а спискэр ежьым Рязанскэм ыхьынэу ыIуи аIихи, станицэм нэмысэу Къургъо мэзышхо щызэIитхъи къэкIожьыгъ, тхьаматэмэ ариIуагъ спискэр аритыгъэу ыкIи ежьхэр къэкIонхэу къагъэгугъагъэу. Джаущтэу нэбгырэ 22-рэ къыгъэнэжьыгъагъ.

Ащ ыуж псынкIэу тикъуаджэ къыдэхьагъэх разведчик шыухэр. Ахэм ауж къикIыгъ дзэри. Совет хабзэри агъэуцужьыгъ, колхозыри зэхащэжьыгъ. Iэшъынэ Къамболэт тхьамэтагъэ. Дзэ Плъыжьыр ШытхьалэкIэ къикIыти Краснодар кIощтыгъэ, ахэр Пщыщэ икIынхэ фэягъэ. Ащ Iофышхо къыпыкIыгъ. ИкIыпIэу къыхахыгъэр къоджашъхьэмкIэ Хьэшъаокъомэ адэжь, ащ лъэмыдж тыралъхьанэу арыгъэ.

Тиколхоз бригадитIу иIагъ, апэрэ бригадэм Шъынэхъо Ерэджыбэ ипэщагъ, СтIашъу Рэщыдэ иучетчикыгъ. ЯтIонэрэ бригадэм Iэшъынэ Мухьдинэ пэщэныгъэ дызэрихьэщтыгъ, учетчикэу иIагъэр сэры. Тибригадирхэр амыгъотыхэ зэхъум, ахэм ачIыпIэ тэ тащагъ штабым ипэщэ майор казах кIалэм дэжь. Пистолетыр къихыгъэу ыIыгъ, совет тхьаматэу Теуцожь Уцужьыкъо къогъум къот. «ЦIыфхэр икъоу къежъугъэкIуалIэхэрэп!» еIошъ, майорым машIор къырегъэкIы, тэри тыгучIэ изыгъэу тыщыт.

Лъэмыджыри тыралъхьагъ, икIэу дзэми ригъэжьагъ. Джаущтэу мэфищым зэпыу имыIэу тидзэкIолIхэр икIыгъэх. Псы нэпкъым тытетэу тяплъызэ, майор горэ къысэкIуалIи IаплIышхо къысищэкIыгъ, ар капитан нэгъой кIалэу тигъунэгъу унэм исыгъэр ары. «Къэдгъэзэжьынэу тIогъагъэшъ, мары тыкъэкIожьыгъ», — ыIуагъ. Джаущтэу тызэIукIэжьыгъагъ. Тэри инэу тигъэгушIуагъ, къутырэу Шевченкэм нэс дгъэкIотэгъагъэх.

Заом Iутхэм къинэу зэпачырэр багъэ, тэрыкIи а лъэхъаныр псынкIэгъуагъэп. Колхозым IофшIэнэу иIагъэр зэкIэ зышIэщтыгъэхэр шъузабэу къэнагъэхэр арыгъэ. Тэщ фэдэ кIэлакIэхэм чэмхэр кIашIэщтыгъ, жъощтыгъэх, лъашъо еощтыгъэх. Чэм мыгъасэм Iоф рыпшIэныр зэрэкъиныгъэм тимыгъаштэу, бжъакъокIэ тыдадзыеу, тиджанэхэр зэIатхъэу, тфэмыубытыхэу, бжьыр апшъэ дэлъэу тIэкIэкIыжьхэрэри къахэкIыщтыгъ. А уахътэм ухэмытыгъэу зэкIэ къыбгурыIощтэп. Заом Iутым ипыир ешIэ, еон ылъэкIыщт, ау гъаблэм илъэхъан хэта узэощтыр, сыда пшIэн плъэкIыщтыр? Ар боу къиныгъ. Тишъузабэмэ ащэчыгъэм ифэшъошэ уасэ фэшIыгъэн фае.

Ащ фэдиз къин тыралъагъозэ Пщыщэ тырашIыхьэгъэ лъэмыджым трактор джадэу ЧТЗ-р къытырагъэхьагъ, ау метрэ заулэ нахь ымыкIугъэу лъэмыджыр ыщIыщIи, псым хэфагъ. Тракторыр псым къыхани, дзэр Краснодар кIуагъэ. Ыужым тракторыр Теуцожь МТС-м къыхихыжьи, агъэцэкIэжьи, Iоф рагъэшIагъ. Заор къемыжьэзэ МТС-р Гъобэкъуае дэтыгъ. Iэшъынэхьаблэмэ чырбыщ мэщытэу яIагъэм станокхэр чIэтхэу Iоф щашIэщтыгъ. Ау МТС-р къутырэу Шевченкэм ахьыжьыгъагъ.

Зэошхоу кIуагъэм тикъуаджэкIэ гъэхъэгъэшхо щашIызэ пыим езэуагъэхэм япчъагъэ макIэп. Майорэу Уджыхъу Заурбэч Берлин нэсыгъ, ар Браденбургскэ къэлапчъэм икомендат игодзагъ. Уджыхъу Щамилэ Александр Невскэм иорден къыратыгъагъ. СтIашъу Ахьмэд кIэлэкIэ дэдагъ, Беданэкъо Къасимэ игъусэу псыхъоу Дон дэжь щыкIогъэ заохэм ащагъэхъагъэм пае Ахьмэд Лениным иорден, Къасимэ Хэгъэгу заом иорденэу апэрэ степень зиIэр къаратыгъагъэх. Джащ фэдэу лIыхъужъыныгъэ заом щызэрахьагъэу, ау икъоу ацIэ рамыIоу тиIэри макIэп. Сэ къызделжагъэхэу Iэшъынэ Мосэ, Iэшъынэ Щамсудинэ, Тхьаркъохъо Мухьдинэ, Чэсэбый Юсыф заом иапэрэ мафэхэм тикъэралыгъо гъунапкъэ Iутыгъэх. Ахэм ащыщ къыгъэзэжьыгъэп.

Тикъуаджэ щыщэу заом хэтыгъэхэм ягъэхъагъэ ныбжьи тщыгъупшэщтэп.

БЭРЭТЭРЭ Аскэр.

Гъобэкъуай.

УФ-м и Конституцие ыкIи хэгъэгур лъызыгъэкIотэрэ кIуачIэр

Мы гупшысэ иныр къыщызэхэфыгъ бэмышIэу къыдэкIыгъэ монографиеу «Конституция Российской Федерации и реальный фактор прогресса в стране» зыфиIорэм. Ар зытхыгъэр АКъУ-м июридическэ факультет икафедрэ ипрофессорэу, тарихъ шIэныгъэхэмкIэ докторэу, АР-м наукэмкIэ изаслуженнэ IофышIэшхоу, СССР-м иапшъэрэ еджапIэхэм ящытхъуцIэхэр ыкIи шIухьафтын бгъэхалъхьэхэр къызыфагъэшъошагъэхэу, УФ-м социальнэ шIэныгъэхэмкIэ и Академие, шIэныгъэхэмкIэ Адыгэ (Черкесскэ) Дунэе Академием яакадемикэу Шыкъултыр Батырбый Иляс ыкъор ары.

Зигугъу къэтшIырэ научнэ IофшIэгъэшхор Адыгэ республикэ тхылъ тедзапIэм 2010-рэ илъэсым, ОАО-у «Полиграф-ЮГ» зыфиIорэм къыщыдигъэкIыгъ. Тхылъым изэхэт редакцие ипащэр юридическэ факультетым конституционнэ правэмкIэ икафедрэ иIэшъхьэтетэу С.Гъ. Дзыбэр ары.

Шыкъултыр Батырбый имонографиеу «Конституция Российской Федерациии и реальный фактор прогресса в стране» зыфиIорэр теубытэгъэ икъу зыхэлъ научнэ ыкIи практическэ IофшIагъ. ФедерациемкIэ Советым ыкIи Къэралыгъо Думэм Урысые ФедерациемкIэ и Федеральнэ ЗэIукIэ язаконотворчествэ зэгъэшIэгъэным, Iофыгъохэр зэфэхьысыжьыгъэнхэм, хэгъэгур ыпэкIэ лъыгъэкIотэгъэным, хахъо ащ егъэшIыгъэнымкIэ щыIэ амалхэр къызфэгъэфедэгъэнхэм ар атегъэпсыхьагъ.

Шыкъултыр Батырбый имонографие авторым УФ-м изаконодательствэкIэ шIэныгъэ дэгъухэр зэриIэхэр къыщигъэлъэгъуагъ, ахэр ифэшъуашэм тетэу ыгъэфедэхэзэ, Iофыгъо иныр зэхэфыгъэнымкIэ, къиIотыкIыгъэнымкIэ шIэгъэн фаехэр къыщызэхифыгъэх, къыщитыгъэх. А зэкIэмэ ялъытыгъэу, монографиер тхылъеджэ зэфэшъхьафхэм ашIогъэшIэгъонэу, щыIэныгъэмкIэ къашъхьапэнэу щыт тхылъэу тэлъытэ.

Монографием имэхьанэ къэзыгъэлъэшырэр хэгъэгум хэзыгъэхъощт ыкIи зыкъезыгъэIэтыщт кIуачIэхэр зыфэдэхэр, Урысыем иджырэ щыIакIэ нахьышIум фэщэгъэнымкIэ УФ-м и Конституцие шIуагъэу хэлъыр, Урысыем щыпсэурэ цIыфхэм яфитыныгъэ ыкIи шъхьафитыныгъэ къэухъумэгъэнхэмкIэ Конституцием ипшъэрылъхэр къызэрэщызэхифыхэрэр ары.

Джащ фэдэу авторым Урысыем конституционализмэм иIофыгъохэр ыкIи ипшъэрылъхэр гъэцэкIагъэ зэрэщыхъухэрэр, ахэр зыфэдэхэр, зылъыIэсыхэрэр, джырэ федерализмэм купкIэу иIэр зэхифыгъэх.

УФ-м и Конституционнэ доктринэ иметодологиекIэ зэхэфын-зэгъэпшэн Iофыбэ авторым ышIыгъ, хабзэм ифедеральнэ органхэм яIофшIэн илъэныкъо шъхьаIэхэм, ахэм япшъэрылъхэр зэрагъэцакIэхэрэм, Федерациемрэ ащ исубъектхэмрэ зэрэзэдэIорышIэхэрэм, нэмыкI законотворческэ IофшIагъэхэм къатегущыIагъ.

Авторым монографием къыщыхигъэщыгъ лъэпкъым ишъхьафитыныгъэ зыухъумэу, цIыфым ифитыныгъэ къэзыгъэгъунэу щыт къэралыгъуакIэр Урысые Федерацием зэрэщагъэпсырэр.

УФ-м и Конституционнэ гъэпсыкIэ хэхъухьэрэ зэхъокIыныгъэхэр УФ-м и Конституциеу 1993-рэ илъэсым аштагъэм къыдилъытэу зэрэщытыр егъэунэфы.

Монографием Iоф дишIэнымкIэ Шыкъултыр Батырбый научнэ IофшIэгъэ зэфэшъхьафхэм анэмыкIэу, законхэр, ахэр зыщызэхэфыгъэхэ документ инхэр ыгъэфедагъэх, зэхэфын-зэфэхьысыжьынхэмкIэ Къэралыгъо Думэм ыкIи Федерацием и Совет хэтхэм яIофшIагъэхэр иIэубытыпIагъэх.

Шыкъултыр Батырбый имонографие студентхэм, аспирантхэм, апшъэрэ юридическэ еджапIэхэм ыкIи нэмыкI еджэпIэшхохэм, депутатхэм, хэбзэ IофышIэхэм агъэфедэн алъэкIынэу щыт.

Е. КУРБАНОВА.

Юридическэ шIэныгъэхэмкIэ кандидат, АКъу-м июридическэ факультет идоцент.

НАРОДНЭ ПИСАТЕЛЭУ ЦУЕКЪО ЮНЫС ИЛЪЭС 70-рэ ЗЭРЭХЪУРЭМ ИПЭГЪОКI

ЦУЕКЪО Юныс

КЪАДЫРБЭЧ ИБЭЩШIЫГЪ

Тарихъ романым щыщ пычыгъохэр

(КъызыкIэлъыкIорэр мэлылъфэгъум и 17-м къыдэкIыгъэ номерым ит).

Сыда джы зэрэдгъэхьырэр Илясрэ сэрырэ, насыпэу фэхъугъэр сэ къысэрыкIуагъэм зэрэтекIырэ хъэтэшхор, ей?! ЗекIокIаеу лъащи зысшIыжьыгъэп. ПлъэкIаеуи нэшъу сехъулIагъэп. Ым? КъаIолъ, Ауджэдж лъэш, шыумэ ятхьэ мызэгъэжъ. Бэ дэдэ сиIэу нэшъу сишIыгъэп, шъыпкъэ, шъо-теплъэ сиIагъ, ныбжьи сылъэпцIагъэп. Шъозэрэщи, гъэбэжъум итхьи, ахьахь, симыгъэутэшъуагъ: Уашхъом къыушыхьатын. Сыплъэн сIозэ сынэ дагъэ къытемынэжьыгъэмэ, эй, адэ сыд джы?! Мощ иIахь IэпIэ цIыкIум нахьи, сынатIэ итхагъэм нахь зэриджылэр? «Ыт» Iори шымэ яу. Сэри сашIошIыщтыгъ сшIошI синыбжьыкIэгъум, эй, адэ сыд джы? Абрэдж Щынэгъожъэу цIэлые зыфашIыгъэм игъогу ныкъо насып улъэгугъэ, сэ сизакъоп, бэ дэдэмэ, бэ дэдэмэ нэшэнэ ныбжьыкъужъэу ашъхьэщыт, хьау, тычIэтыгъ, хьау, хэбзэнчъагъэу гукъабзэ-гузанкIэхэр узэфыгъэнхэм икъин щэч инэшэнэ мытхыгъагъэх. Ый, мысэр зэрилъэкIэу малъэ. Адэ сыд джы?

* * *

Ахь, Александр Сергеевич, синэфын, сыд шэныжъэу сиI мыр, сымышIахэу джыри сыхилъэсагъ: «Палкиным» хьишъэу пылъыр къыпфэсIотэнэу сIуи, ей, сшъхьэ мыгъожъ, узызгъэгугъэгъагъэр? Шъо шъуи Нэкэлай-Палкинэп...

Мафэкъо Къадырбэч, колхозым ипхъэшIэ цIэрыIожъ, Илясэ тхьамыкIэм мыщ ыпэкIэ зигугъу къэсшIыгъэ бэщыр зыфешIым нэуж «Къадырбэч-Палкин» тIозэ, лIыжъым цIэ лыер къызытедгъэнагъэр. Хьэлъэкъуаехэм, жъи кIи, зэуи тщыхъурэп ащ фэдэхэр. Коцыр зэпытыдзэу зэгорэм хьамэм тытетзэ, тхьаматэр къызыткIэрэхьэм, щхын ыIозэ инэгъунджэ шIуцIэшхо къыкIэзыгъагъ, коц сэмэшхом хэфагъэу сэры джыри къыфэзыштэжьыгъагъэр. «Олахьэ, «тIокIым» тежъугъэфагъэм, хьачхъужъхэр, — нэгъунджэр зыкIилъхьажьзэ, етIани мэщхы. — Урысыпщмэ аIыгъытыгъэм фэдэу, къэбэртэе махъулъэм ибэщ фэдэу!..» Тхьамэтэжъым, заом къызикIыжьыгъэм къыщегъэжьагъэу, ынэмэ къакIичэу ары зэрэрыгущыIэхэрэр, бэшIагъэп Къалэм къызыщызэригъэIэзагъэхэр. Нэгъунджэр джы зыкIелъхьэ, тыгъэр къямыоным пай ныIэп.

Тхьаматэм зыфиIорэри къыхэхьагъ шъхьаем, цIэ лыер зытетIукIыгъэр, ори, силъапI, гу лъыптэгъэщт, нэмыкI шъыпкъ. Ар ори ошIэ. Къадырбэчи, уятэпсмэ, ыгу къеуагъ пIонэу тызэригъэгуцэфагъэп. Сикъэзэкъ блэгъэжъ ар къыфэсIотагъэшъ, непэ мафэр кIыхьэмэ шъэрэ-минрэ мэщхы, ежьмэ абзэкIэ нахь дахэу бэщым цIи фишIыгъ: «Княжеский значок Ильяса». Джары! «Зэгу, зэгу, ащ нахь шIагъуи ащыгъум сэ къыпфэсIотэщт», — сэIошъ ситэлмэщэжъы ыгу зэгосэгъэуты. Хьау, сыгукIэ нахь, сыжэкIэп.

Мэхъухэба лIыжъыр — пхъэупс-пхъэзэхэпцэ хыдзэхэрэри къыхэкIых. ЛIыжъым адрэхэри мыдрэхэри зы цIуткIэ ытхьакIумэ ригъахьэхэрэп. Ащ нахьи пхъэм хэшIыкIыгъэ горэм ифилософие IэкIапэ IэкIэгъахь е ащ изакъоп, чылэми фишIэрэм гъунэ иIэп: «къамылыбжъэ е джэмыших тиIэжьэп, Къадырбэч, зыгорэ къытфеппэсыгъагъэмэ» — заIокIэ, тетрадь Iужъушхоу дэпкъым пылъагъэр къыпехы, къэлэмыр ыгъэуцIынзэ, къыкIэупчIэжьы, хьау, нахь къыфызэхефы, хьау, къелъэIурэм ыцIэ-лъэкъуацIэ детхэ. ЕтIан ары ежь, Мафэкъом, ыбзэ къызитIатэрэр. МытапэкIэ къамылыбжъэр мырары зэрашIыщтыгъэр, джэмышхыри, рыпшхыщтым икуогъэ-чэнджыгъи елъытыгъ, щхыуа, къундысыуа, лэпса узэшъощтыр, шъоум узэрэхэIэщтри нэфэшъхьаф. Ей-ей, адэ псэлъыхъо кIалэм къэщэныр зэригъэнафэрэм фэд, о узыфаем мэхьанэшхо, ым, пшIоигъор зэхябгъэшIыкIыным, ары адэ, мэхьанэшхо иI. Iофышхуи пылъ боу! Къыщыхъушъутагъэ-щыхъушъутэжьыгъэкIэ цIыфыр къызэрэолъэIугъэр бгъэцэкIэн плъэкIыщтэп. Къамылыбжъэри джащ фэдэ къабз, ибгъэхъощтым елъытыгъ, рыпшхыщтым елъытыгъ: тешъуа, курба?! Пшъашъэм жьэу къэтэджыныр ишэна, бэрэ чъыеныр икIаса! Нэгъуцуа, гушIубзыуа, олахьэ сымыджэгу, ый! Урысмэ, нэмыкIми, дэгъоу ашIэу къаублагъ. Iанлъэм, пхъэчэе шIыным илъэIу IэкIэмыгъэхьах, хьау, IыI къыуиIонкIэ арэп. СIэ къифэщтэп ыIоу зыпигъэчэрэзыкIынкIэ арэп. Пхъэчаир боу зэтефыгъэба, къыригъэжьэщт Къадырбэч, гущыIэм фэшI; пхъэ лъэпкъыр ары, пхъэр зэрэбгъэгъущт шIыкIэр, уахътэу ебгъэкъудыин фаем ипчъагъ; пхъэчаеу зыфапIорэр зэрэбгъэфедэнэу уихьисапыр, шIоIу щызэхэдэ зытIу-зыщ къыхэкIын, шIурышIукIэ чылэм къыдэбгъотэнэп, пщышъао хэппхэнкIи утемыукIытыхьэжьынэу, унагъо пэпчъ уихьанкIи уфит. Арыба, баIоми, мыдэ гущыIэгъэщыхэр мэхъухэба, хьэлъэкъое пхъэшIэжъыр башIэ, джы мы къэспчъыгъэр ызыщани хъунэп. СырихьылIагъэшъ ары сыкъызкIыщытхъурэр. Нэрымылъэгъу сатыу ышIырэп зыфаIорэм фэд, иIэшIагъэ нэгъуаджэ хэлъэп. Дахэр жэм къыдещы зэраIоу, гукъэошхом узэредзэжьми, къин зиIэмрэ къэхалъэмрэ азыфагу щызэрахьэрэ пхъэзэхэпцагъэр ары етIани угукIэ умыупIэшышыхьан умылъэкIырэр, а-енасын! НэмыкI къэралмэ ятэмэрыхьмэ къащигъакIэрэ щыIэп. «Хэндах» ары нэузыр зыштэрэр, хьау, зэгъэпшэныгъэхэр зышIыхэрэр. Мафэкъом илъэIуакIо зэриIуагъэу, хэшIыкI ащ сэ фысиIэп, къэхалъэ сыдахьэрэп, сыдэкIырэп. «СыцIыкIущ». Сэ сынэгу кIэтхэр: тхъууалъ, бжъалъэ, хэшъаем хэуIучIыкIыгъэ джэмыших, бэлагъ-жъолагъ, къамылыбжъ, мыщ ыпэкIи къызэрэсIуагъэу, тхьацуф, осыр зэратхъурэ хьанцэр, Iанэжъуанэ, нэмыкI зыфэпIонхэр, зэкIэри, сызэрэфаеу, сыгу къэкIыжьхэрэп, сызыщыфаеми ары. Ау зэкI, зэкIэ-псыкI, цIыфыр гъымэ джалъэзэ, дунэе нэфым къызыщытехьэрэмрэ, ынапIэхэр агъэплIэжьхэу, хьадэгъэ гъы мэкъэшхокIэ ищагукъэблэчъэшхокIэ зыщыдахыжьырэм нэсыфэкIэ ыIэ зынэсэу, ищыкIагъэмкIэ къэзыгъэрэзэрэ цIыкIу-шъокIухэр ары сэ сизэхашIэ къыхьыхэрэр. СыныбжьыкIэ къыстефэу зыщыхъурэ пIалъэми а нэмыкI къэралмэ ятэмэрыхьмэ апеIэрэ хьарзынэми сиакъыл атефэщт. Къадырбэч шъхьаем, сэри фэсыушIушIыщт, сэрмыгъу.

Ар сапэкIэ къэт. Синасып лIыжъым рихьылIэщт. Къаигъэри, мэзым сызызыдищэкIэ, Къадырбэч ыпэ селъадэ, шэкIохьэ чан пIонэу, чъыг лъэпкъэу зыфиIуагъэм фэдэхэр къыфыхэсэгъэщых, хьау, къыфэзгъотхэу сIозэ, мэзыр къэсэчъыхьэ. Жэ лъэгу хъущт чъыгыр, сыд фэдэми хъунба, къэгъэщыгъэ иIэмэ, къызыбгъоткIэ, лъэужым теуцогъэ шэкIуахьэр зэрэтаоу, куохьаушхо къэсэIэты, Къадырбэч-Палкиныр къэсыфэкIэ сыкIэрыкIырэп. «Хьау, Нэ — «Нэ» ыIозэ къысэджэ, мыстхъэр — хъутэп. Тэ тищыкIагъэр — чъыгай.» «Чъыгай пIуагъа, адэ чъыгае къэзгъотынба!» ИкIэрыкIэу — куохьаушху. ЛIыжъыр, сыдми, ахъырнэфэсым нэсэгъэсы. Пчыхьэпэ чъыIэтагъэу, кушъхьэм тытесэу тыкъэкIожьы хъумэ, тIэкIуи хэшъхьаукъыкIызэ, етIанэ гушIощтыгъэ: оры мыхъугъэмэ, Нэ, ащ фэдизыр скIуачIэ къыхьыныеп! Жэлъэгупхъэм изэкъуагъэп, Къэбатыкъом имэз тызыкIокIэ, хэшъаий, хьамщхунтIи тегъэпсыхьагъэхэу, занкIэу Iупсыр къафечъэу, къызыдатщэщтыгъэ. Мыхэр, Къадырбэч зэриIоу, очрыд яIагъэп, гъэ реным ищыкIэгъагъэх. Сабыир чылэм къызыщыдэхъощтым, Iанэм гъомылапхъэр къызыщытебгъэуцощтым охътэ гъэнэфагъэ иIагъа, къичъыгъэ Iофыгъэх сыдигъокIи, ей! Арти, пхъэ гъэгъукIагъэу иIэм хэкIырэм фэдиз хэхъожьын фэягъ, хьау, ычIыпIэ ригъэхьажьыщтыгъэ ардэдэм. Тхъуолъапхъэм игъэхьазырын зэкIэмэ анахь псынкIагъэр. ТыздакIорэри нэмыкI мэзыгъ. «Отэбэ блыгу» аIоу, пхъэшъабэ нэфэшъхьаф къыщымыкIэу, Дышъэ псыхъо нэпкъ рекIокIы. Кушъэ бэщ зыхэтшIыкIыщт пырэжъыечхэри ащ къыщитыупкIыщтыгъэх, тIэхэр къызэхаулыIухьэхэзэ. «Отэбэ блыгу» тымыкIо хъущтэп, Нэ, — ыIоу, Къадырбэч стхьакIумэ къызыпсыдзэжъ, боу Iушыжъ, сикIэлэ нэф. Ыгу римыхьы зыхъукIэ, къуаер къыуигъэлъэгъунышъ, мыжъор уигъэдырыныр зэуи щыхъущтэп.

Ныбжьи, сэIоба, фэмышIу уанэ ыкъутагъэп. Адыгэмэ къатырихыгъэп, тэ, адыгэхэм ащ фэдэ тиIэп, ым, тиIагъэп, шъыу: Къадырбэч жэхэр сыдигъокIи гъэмафэр ары зишIыхэрэр, кухэм — кIымафэрэ апэлъы; узыкIырыплъын Iаджи адыгэми яI шъхьаем, хьэлъэкъое пхъэшIэжъыр загъори Симакым екIы, Пашкэм дэс урыс благъэм дэжь; ащ ымыдэжьми, зыдэкIон икъун иIэуи ехъуапсэх. «А, урыс ныо горэ къыхигъэщыгъэшъ ары нахь ащ!» — нэрымылъэгъу кIэнэкIэлъэ тыкумкIэ епэбжъаоплъхьащта, санэ рыбгъэпшIэпшIэнмэ, къужъыпсмэ, мыпсмэ, шъуатэмэ...

— Ым, значит, къызгурыIуагъ о узыфаер... — джыри зэзакъо къэкIуагъэм ынэгу кIэплъэжьыщт, кIэплъэжьынышъ, тамыгъэ горэ ыгъэуцущт, ежьыр закъу ныIэп ар зилIэужыгъор етIанэ къэзышIэжьыщтыр.

Зынэгу къыкIэплъагъэм хьазырэу ыгу къэкIодыгъэу къыуIудымыдыщт:

— СшIэгущэрэп, Къадырбэч, о нахь пшIэн, сэ ащ хэшIыкI фысиIэп...

— ФыуиIэпышъ арыба сэ пхъэ зыкIэскъутэрэри...

Колхозым кущэрэхъ цыкъэ къызэрэщемыкIокIырэм фэд, ыIэ пымыкIыгъэ кушъэ, кIо, зышIыщтри тят: мыщ ыпэкIи къэсIуагъэба пхъашIэ сыхъу зэрэшIоигъуагъэр. Школ къыпэкIыгъохэм ренэу атырегъафэ. Ыуж сырегъэуцошъ, Мафэкъомэ ящагу сыдещэ. Илъэс пшIыкIутIу сыныбжьыгъэн: «Къадырбэч, зы окоп тызэдыдэлъэу, щызэдэтшхыгъэ мыхьамелым ыцIэкIэ сыкъыолъэIу, ощ фэдэ зэрэмыхъущтыр сипэIожъи ешIэ, ау уишIуагъэ къебгъэкIынкIэ сыпщэгугъы, елъэIумэ, зыкIыщыгугъыжьын фаери къызгурыIорэп, — мы къыпфэсщагъэм зыгорэ къегъашI.» Адрэми игуап: «Боу езгъэшIэн, боу сыкъегугъун! Ежьырба — сэры шъхьаем, — инасып зыIэ илъыр! Ынэ ыгъаплъэмэ, ым!»

«Сынэ згъаплъэу» сIозэ, сэригъаIокIэ, сызкIыфэкъаигъэр, ей, сэри сшIэрэп, къэсымыIогъагъот ренэу есэгъэIожьы. «Сыдигъу, сыдигъу?» — ынэ щысэшъу. Адрэмэ ямышIыкIэу мэз нэфынэшху. Чъыг пIэшъэ шхъонтIэшъо-фыжьышэхэр зэдыпэбгъух, тыжьын чъыIэрымэр атырехы, къутэмэ зишIугъо зэбгырычъхэри, ахэм апыблэгъэ пкIэшъэ онтэгъухэри нэфэшъхьаф тыжьыныпс егъэшъуагъэх, тыгъэр ежь идышъэпс пкIыжьыгъэкIэ нахь къахэцIэлыхьэшъ къегъэпкIырапкIынэх. Бзыуми нэфэшъхьаф шъыпкъэу орэд къыщаIо, хьауми, нахь бзыу хэшыпыкIыгъаIомэ япщыпIэмэ сшIэрэп. УиныбжьыкIэгъум зэкIэри нэфэшъхьафэу къыпщэхъумэ сшIэрэп, хьаумэ? ПшIэхэнэп, пшIэхэнэп. Шъхьэгощэжъ кIыб къушъхьэ мэз джы сызыхахьэкIэ, Александр Сергеевич, сизэман чъыг зэмылIэужыгъомэ ай сэ Iэ зэращысфэрэр, ай сэ Iэ зэращысфэрэр! УмышIэмэ модрэ силъэныкъо гупсэхэу хычIэ-псычIэ хъужьыгъэхэм псэ къапысэгъэкIэжьы пIонэу. А-енасын! Зэоуж хьазабхэм, «сорэк седьмой» мыгъом гъомыли лъэкIапIи тфэхъугъэх; гъэшIобзэ мыухыжьэу ай сэ сIупэмэ афыIушIыкIырэр. Сибалыгъыгъо джа икуохьау-иджэрпэджэжьи чыжьэкIэ къэIу: «Къа-а-адырбэч, моу къакIо-о!..» IэнэкI гушъонэкIэу мырэущтэу сыкъагъэнэщтмэ сшIагъа сэ?.. «Къа-акIо-о-о!» «Отэбэ блыгу» бзыухэри, яорэд IужъукIэ сэшIэжьых. Пхъэшъэбэ кIэко зэпыхыгъэхэр Мафэкъомэ ящагу дэт хьакощым щызэтетэлъхьэх, жьау зэпытба, жьаукIэ бгъэгъушъын фае. Хьакощ кIыхьэшху.

— Бжъэдыгъумэ мызэгъогум тхъууалъэр яхъои хъут, — сызфэрэзэжьэу сызпыутхыпкIыхьажьзэ, сэщхы. Псэич IаплIри зэрэзэкIоцIыпхагъэу, схьи чIэслъхьагъ.

— Нэ, шапсыгъэхэри пIон ай! Джы шахъом шыр хэдзэжьи, ори къэнагъэм зыгъэпсэф, — дэпкъым еусэигъэ пхъэхыр жъгъаузэ, Iэмэ-псымэхэр зэрылъ пышIыкIым ехьы, обзэгъу кIэлъыкIыгъэри адрэ IэмкIэ зыдиштагъ, зыми ахэмкIэ цыхьэ фишIыхэрэп. Гъэчаныгъош Iухэп. Тхьамафэм зэ. Мыжъо щэрэхъыр сэры къезыщэкIырэр, сыщыгъозэн сIомэ, гум пкIантIэр дигъэуцоу. Быргулэжъым сытесэу, лIыжъым сыфызэджэкIыжьы:

— Неущ когизым тхылъхэр къэсщэфынэу сыкIотышъ, сыкъыдэмыкIынджи мэхъу...

— Ащ фэдэ къызIэкIэмыгъаIу!

— Типэхьажьыгъо къэсыгъ, арышъхьаем...

— Ихьау, Нэ, неущмыкIэ укIон, — лIыжъыр лъэшэу къэлъэIуагъ. Къадырбэч-Палкиныр неущ зыпэтытыр боу мэшIошку...

Сыщхыгъ. Ыгу рихьэу къычIэкIын, пхъэшIэжъыр ежьежьырэу джаущтэу загъорэ зэджэжьы.

— Тхьэм пай, неущ жьыIоу къакIо, Алэбыйкъо щырыр, — гур ыгъэушкъоеу къыпигъэхъожьыгъ етIани. Чэм-мэл дэфыгъом ыпэ сыкъэсыгъ. Сыд шъуIуа зыгъэгумэкIырэр?!

(Джыри къыкIэлъыкIощт).

ИСКУССТВЭР — ТИБАИНЫГЪ

Гъогумаф, тилъапIэу «Налмэсыр»!

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Академическэ къэшъокIо ансамблэу дунаим щызэлъашIэрэ «Налмэсыр» США-м кIуагъэ. Штатэу Вирджинием искусствэхэмкIэ Дунэе фестивалэу щызэхащагъэм «Налмэсыр» хэлэжьэщт.

Ансамблэу «Налмэсым» идиректорэу, Урысыем изаслуженнэ артистэу, АР-м инароднэ артистэу Бэстэ Азмэтрэ «Налмэсым» ихудожественнэ пащэу, УФ-м изаслуженнэ артистэу, АР-м инароднэ артистэу Къулэ Мыхьамэтрэ США-м зыщежьэнхэм таIукIагъ.

— Ансамблэр жъоныгъуакIэм и 9-м нэс США-м щыIэщт, — къытаIуагъ «Налмэсым» ипащэхэм. — Дунэе фестивалым тикъашъохэр къыщигъэлъэгъощтых, адыгэу Америкэм исхэм тиартистхэр аIукIэщтых, Адыгэ хасэхэм пчыхьэзэхахьэхэр ащызэхащэщтых, лъэпкъ Iофыгъохэр зэрахьащтых.

Къалмыкъымрэ Адыгеимрэ яансамблэхэу «Тюльпанымрэ» «Налмэсымрэ» яконцерт Мыекъуапэ зэрэщыкIуагъэр тигъэзет къыхиутыщт.

«Налмэсыр» США-м ежьэным ыпэкIэ концертэу Мыекъуапэ къыщитыгъэм сурэтхэр къыщытырахыгъ.

«Жъыум» музеим тыщедэIущт

Адыгэ къэралыгъо университетым иорэдыIо купэу «Жъыур» тилъэпкъэгъухэр зыщыпсэурэ хэгъэгухэм, Урысыем и Къыблэ шъолъыр, Москва, Ленинград хэкум ащызэлъашIэ. Художественнэ пащэу ГъукIэ Замудин кIэщакIо афэхъузэ, зэIукIэ гъэшIэгъонхэр купым зэхещэх.

Адыгэ Республикэм и Лъэпкъ музей зэIукIэу щыкIощтым ижъырэ адыгэ орэдхэр щыIущтых, лъэпкъ мэкъамэхэр щыжъынчыщтых.

Сурэтым итыр: **купэу «Жъыур».**

Футбол. ЯтIонэрэ купыр

Р. Уздэным сальто къешIы

«Динамо» Ставрополь — «Зэкъошныгъ» Мыекъуапэ — 0:1.
Мэлылъфэгъум и 17-м Ставрополь щызэдешIагъэх.
Зезыщагъэр: А. Комаров — Волгоград.
«Зэкъошныгъ»: Шэуджэн, Кузнецов, Битэкъу (Панченко, 54), Юдин, Таукъэн, Зеленский, Батырбый, Сандаков, Балабанов (Мирный, 89), Жегулин (Романенко, 76), (Мальцев, 90), Уздэн (Павлов, 82).
Къэлапчъэм Iэгуаор дэзыдзагъэр: Уздэн — 6.

Мыекъопэ «Зэкъошныгъэр» гъогу зыщытехьаным тренер шъхьаIэу ЗекIогъу Муратэ гущыIэгъу тыфэхъугъ. Тифутболистхэм Урысыем изэнэкъокъухэм зафагъэхьазырзэ, ешIэкIэ дэгъу къызэрагъэлъэгъощтым пылъых. М. ЗекIогъум зэрилъытэрэмкIэ, футболист пэпчъ иIэпэIэсэныгъэ нахьышIоу къызыщигъэлъэгъощт чIыпIэм щебгъэшIэнэу пае уахътэ ищыкIагъ. Тикомандэ зэнэкъокъухэм ахэлажьэзэ лъэкIэу иIэм хегъахъо.

Ставрополь икомандэ текIоныгъэр къыдихынэу гугъэщтыгъ. Нэбгырэ мини 3 стадионым дэсыгъ — ар бысымхэм ашIомэкIагъ. «Зэкъошныгъэр» апэрэ такъикъхэм къащыублагъэу ыпэкIэ илъэу фежьагъ. «Динамэр» ащ фэдэ ешIакIэм фэмыхьазырыIоу хьакIэмэ къащыхьугъ. Игорь Жегулиным Iэгуаор къызыратым, псынкIэу тIэкIу лъыкIуати, Уздэн Роман зыдэщыт лъэныкъом Iэгуаор ытыгъ. Роман Iэгуаор къыгъэуцугъэп. Гимнастикэм нахьыбэрэ щагъэфедэрэ «сальто» зыфаIорэр ешIапIэм къыщигъэлъэгъуагъ. Къэлапчъэм ыкIыб фэгъэзагъэу Iэгуаом лъэшэу еуи, хьагъэм щигъэчэрэгъугъ.

Бысымхэр пчъагъэу 0:1-м емызэгъэхэу тикъэлапчъэ нахьыбэрэ къекIухэу фежьагъэх. Александр Волковым, Андрей Волобуевым, нэмыкIхэми тиухьумакIохэр агъэгумэкIыщтыгъэх. ТикъэлапчъэIутэу Шэуджэн Борисэ цыхьэшIэгъоу ешIэщтыгъ, зэкIэлъыкIоу тIогъогогъо Iэгуаор къызэкIидзэжьыгъ. Иван Юдинымрэ Виктор Кузнецовымрэ аужырэ нэгъэупIэпIэгъухэм Iэгуаом кIуапIэ рамытэу къызэкIадзэжьэуи къыхэкIыгъ.

Денис Павловыр ешIапIэм къызехьэм, бысымхэм якъэлапчъэIут ыгъэгумэкIызэ, изакъоу тIогъогогъо екIугъ, ау къэлапчъэм Iэгуаор дидзэн ылъэкIыгъэп.

«Динамэм» итренер шъхьаIэу А. Патэ «Зэкъошныгъэр» дэгъоу ешIагъэу пресс-зэIукIэм къыщиIуагъ, титренер шъхьаIэу ЗекIогъу Муратэ къыфэгушIуагъ. ТекIоныгъэр «Зэкъошныгъэм» фэшъуашэу къыдихыгъ.

Купым хэтхэр зэрешIагъэхэр: «Ангушт» — «Дагдизель» — 1:1, «Батайск» — «Автодор» — 1:1, «Энергия» — «Астрахань» — 3:3, «Таганрог» — «Митос» — 1:2, СКА — «Черноморец» — 2:3, «Беслан» — «Кавказтрансгаз» — 1:1, «Мэщыкъу» — «Торпедо» — 0:1.

ЧIыпIэхэр зэтегъэпшэх

Командэхэм очко пчъагъэу яIэр:

1. «Зэкъошныгъ» — 6
2. «Митос» — 6
3. «Черноморец» — 6
4. «Торпедо» — 6
5. «Энергия» — 4
6. «Дагдизель» — 4
7. «Мэщыкъу» — 3
8. «Астрахань» — 1
9. «Ангушт» — 1
10. «Беслан» — 1
11. «Автодор» — 1
12. «Батайск» — 1
13. «Кавказтрансгаз» — 1
14. «Динамо» — 0
15. «Краснодар-2000» — 0
16. СКА — 0
17. «Таганрог» — 0.

Мэлылъфэгъум и 22-м «Зэкъошныгъэр тикъалэ щыIукIэщт «Энергия» (Волжский).

НэкIубгъом итхэр зыгъэхьазырыгъэр ЕМТIЫЛЪ Нурбый.

Гандбол, суперлигэр

Мыекъуапэ щэкIо

Урысыем изэнэкъокъу хэлэжьэрэ гандбол бзылъфыгъэ командэхэу суперлигэм хэтхэм якIэух ешIэгъухэр мэлылъфэгъум и 20 — 25-м Мыекъуапэ щыкIощтых.

Я 7 — 9-рэ чIыпIэхэм ащыIэ командэхэр арых тикъалэ щызэдешIэщтхэр. Мыекъуапэ, Ижевскэ, Астрахань ягандболистхэр зэIукIэщтых. ЕшIэгъухэр пчыхьэ къэс сыхьатыр 18-м аублэщтых. «Адыифыр» я 7-рэ чIыпIэм щыI. Непэ ыкIи неущ «Адыифыр» «Астраханочкэм» дешIэщт.

Зэхэзыщагъэхэр:
Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэр, иминистрэхэм я Кабинет

КъыдэзыгъэкIырэр:
Адыгэ Республикэм лъэпкъ IофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адыряIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет
Адресыр: ур.Крестьянскэр, 236

Редактор шъхьаIэр
ДЭРБЭ ТИМУР

Редакциер зыдэщыIэр:
385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.
Телефонхэр:
приемнэр: 52-16-79,
редактор шъхьаIэм иапэрэ гуадзэр: 52-49-44,
редактор гуадзэр-пшъэдэкIыжь зыхьырэ секретарыр: 52-16-77.
E-mail: adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхьатыгъэр:
Урысые Федерацием хэутын IофхэмкIэ, телерадиокъэтынхэмкIэ ыкIи зэлъыIэсыкIэ амалхэмкIэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чIыпIэ гъэIорышIапI, зэраушыхьатыгъэ номерыр ПИ №10-3892

Гъэзетым къыхиутыхэрэм мышъыпкъагъэу къахафэхэрэмкIэ къэзытхыгъэхэм пшъэдэкIыжь ахьы. Къэтхэхэрэмрэ гъэзетым щылажьэхэрэмрэ яеплъыкIэ зэтемыфэн ылъэкIыщт. Гъэзетеджэхэм къытфагъэхьырэ тхыгъэхэр зэхэтфыхэрэп ыкIи къэзытхыгъэхэм аIэкIэдгъэхьажьыхэрэп.

Зыщыхаутырэр
ОАО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

Пчъагъэр 6171
Индексхэр 52161 52162
Зак. 1083

Хэутыным узщыкIэтхэнэу щыт уахътэр Сыхьатыр 18.00
ЗыщыкIэтхэгъэхэ уахътэр Сыхьатыр 18.00